

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE
KAVRAM HARİTALARININ
KULLANILMASININ DERS BAŞARISINA
ETKİSİ

RANA GÜLLÜ

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI

Antalya, 2024

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KAVRAM HARİTALARININ
KULLANILMASININ DERS BAŞARISINA ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rana GÜLLÜ

Antalya, 2024

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KAVRAM HARİTALARININ
KULLANILMASININ DERS BAŞARISINA ETKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rana GÜLLÜ

Danışman

Prof. Dr. Ayhan AKIŞ

Antalya, 2024

DOĞRULUK BEYANI

Akdeniz Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'ne göre hazırlamış ve yüksek lisans tezi olarak sunduğum, “**6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Haritalarının Kullanılmasının Ders Başarısına Etkisi**” adlı çalışmamın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

Şubat, 2024

Rana GÜLLÜ

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

TEŞEKKÜR

Öncelikli olarak araştırma sürecinde bana rehberlik yapan, özveri gösteren danışmanım Sayın Prof. Dr. Ayhan AKIŞ'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Yine tez çalışmalarımı sürdürdüğüm aşamada beni dinleyen, yardımcı olan hocalarıma, okullarında bana vakit ayıran, her türlü kolaylığı sağlayan okul müdürü, öğretmenleri ve araştırmaya katılan öğrencilere teşekkürlerimi sunuyorum.

Beni bu günlere getiren, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, her zaman yanımda olan sevgili aileme ve beni yüreklendirip her zaman destekleyen, hep yanımda olan sevgili niőanlım Bayram Güfahcan TEVKE'ye sonsuz teşekkür ederim.

Rana GÜLLÜ

Şubat, 2024

ÖZET

6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KAVRAM HARİTALARININ KULLANILMASININ DERS BAŞARISINA ETKİSİ

GÜLLÜ, Rana

Yüksek Lisans, Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ayhan AKIŞ

Şubat, 2024

Bu araştırmanın amacı, öğretim tekniklerinden olan kavram haritalarının ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersindeki başarıları üzerindeki etkisini araştırmaktır. Araştırma ön test-son test kontrol gruplu yarı deneysel desen modelinde tasarlanmıştır. Çalışmaya 2022-2023 Eğitim ve Öğretim Yılı'nın bahar döneminde Antalya il merkezinde bulunan Kamile Çömlekçioğlu Ortaokulu'nda eğitim alan 6. Sınıf öğrencileri katılmıştır. Araştırmanın uygulaması 6. Sınıf sosyal bilgiler dersindeki “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanının “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinin öğretiminde gerçekleştirilmiştir. Deney grubunda yer alan öğrencilere kavram haritaları tekniği ile, kontrol grubunda bulunan öğrencilere ise programa bağlı kalarak öğretim yapılmıştır. Araştırma 8 hafta süre içerisinde gerçekleştirilmiştir. Deney ve kontrol grubundaki öğrencilere uygulama gerçekleşmeden önce ve uygulama gerçekleştikten sonra ön test-son test olarak başarı testi uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde Jamovi programı kullanılmıştır. Yapılan analizlerden ulaşılan sonuçlar şu şekildedir: Hem kavram haritaları tekniğine dayalı öğretimin hem de geleneksel öğretimin 6. sınıf “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinin başarı oranında artış olduğu görülmektedir. Ancak deney grubunda gerçekleştirilen kavram haritaları tekniğine dayalı öğretimdeki başarı artışının (deney grubu son test ve ön test ortalama farkı $t(24)=8.66$, $p<0.001$, $d=1.73$) yalnızca programa bağlı yapılan geleneksel öğretimden (kontrol grubu son test-ön test ortalama farkı $t(23)=1.25$, $p=0.224$) daha fazla olduğuna ulaşılmıştır. Öğretimin sonunda hem deney grubuna hem de kontrol grubuna uygulanan son test sonuçlarına göre, deney grubunda olan öğrenciler kontrol grubunda olan öğrencilere göre daha başarılı olduğu görülmektedir. Bu sonuca dayalı olarak kavram haritaları tekniğine bağlı yapılan öğretimin, geleneksel yöntemlerle ya da sadece programa dayalı yapılan öğretime göre başarıya olan katkısının daha fazla olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu sonuçlara göre sosyal bilgiler dersi öğretiminde kavram haritaları tekniğinin uygulama alanları genişletilmeli, farklı öğrenme alanları ve ünite konularında kavram haritaları tekniğine yer verilmesi gerektiği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Kavram, Kavram Haritaları.*

ABSTRACT

THE EFFECT OF USING CONCEPT MAPS IN 6TH GRADE SOCIAL STUDIES COURSE ON COURSE SUCCESS

Güllü, Rana

Master's Thesis, Department of Turkish and Social Studies Education

Thesis Advisor: Prof. Dr. Ayhan AKIŞ

February, 2024

The aim of this study is to investigate the effect of the concept maps technique on the achievement of 6th grade secondary school students in the social studies course. The study was designed in a quasi-experimental design model with a pre-test – post-test control group. 6th grade students attending Kamile Çömlekçioğlu Secondary School in Antalya city center participated in the study during the spring semester of the 2022-2023 academic. The study was implemented during the teaching of the "Life on Earth" unit of the "People, Places and Environments" learning area in the 6th grade social studies course. The students in the experimental group were taught with the concept maps technique, while the students in the control group were taught in a manner consistent with the program. The study was conducted in 8 weeks. The students in the experimental and control groups were administered achievement tests in the form of a pre-test and post-test before and after the application. The data obtained from the study was analyzed with the Jamovi program. The results obtained from the analysis were as follows: It was seen that both teaching based on the concept maps technique and traditional teaching increased the levels of achievement in the 6th grade "Life on Earth" unit. However, it was found that the increase in achievement in the teaching based on the concept maps technique applied to the experimental group (experimental group post-test and pre-test mean difference $t(24)=8.66$, $p<0.001$, $d=1.73$) was higher than the teaching based only on the program (control group post-test-pretest mean difference $t(23)=1.25$, $p=0.224$). According to the post-test results applied to both the experimental group and the control group at the end of the instruction, the students in the experimental group were more successful than the students in the control group. This result shows that teaching based on the concept maps technique contributes more to achievement than teaching based on the traditional methods or the program only. According to these results, it can be said that the application areas of the concept maps technique in the teaching of social studies should be expanded and the concept maps method should be included in different learning areas and unit subjects.

Key words: *Social Studies, the Teaching of Social Studies, Concept, Concept Maps*

İÇİNDEKİLER

DOĞRULUK BEYANI.....	
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	
TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
EKLER LİSTESİ.....	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1 Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Varsayımlar.....	4
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. Tanımlar.....	4

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kavram Nedir?.....	6
2.2. Kavram Öğrenme ve Öğretme.....	7
2.3. Kavram Öğretiminde Kullanılabilecek Yaklaşımlar.....	9
2.3.1. Sunuş Yolu Yaklaşımıyla Kavram Öğretimi.....	10
2.3.2. Buluş Yolu Yaklaşımıyla Kavram Öğretimi.....	11

2.4. Kavram Yanılgıları.....	11
2.5. Kavram Haritası Nedir?.....	12
2.5.1. Kavram Haritalarının Tanımı ve Gelişimi.....	13
2.5.2. Kavram Haritasının Oluşturulması ve Dikkat Edilmesi Gerekenler.....	15
2.5.3. Kavram Haritası Çeşitleri.....	16
2.5.3.1. Hiyerarşik Kavram Haritası.....	17
2.5.3.2. Örumcek Kavram Haritası.....	18
2.5.3.3. Zincir Kavram Haritası.....	19
2.5.4. Kavram Haritalarının Elemanları.....	19
2.5.5. Kavram Haritasının Kullanımı.....	20
2.5.5.1. Başlangıç Seviyesinde Kavram Haritası Kullanımı.....	20
2.5.5.2. Araştırma Seviyesinde Kavram Haritası Kullanımı.....	20
2.5.5.3. Değerlendirme Seviyesinde Kavram Haritası Kullanımı.....	21
2.5.6. Kavram Haritalarının Yararları.....	21
2.5.7. Kavram Haritalarının Amacı.....	23
2.6. Sosyal Bilgiler.....	23
2.6.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Kapsamı.....	23
2.6.2. Sosyal Bilgilerin Amacı ve Önemi.....	24
2.6.3. Sosyal Bilgiler Tarihine Genel Bir Bakış.....	25
2.6.4. Sosyal Bilgilerin Türkiye’deki Gelişim Süreci.....	25
2.6.5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.....	27
2.6.6. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Haritalarının Kullanımı.....	28
2.7. İlgili Araştırmalar.....	29

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli.....	37
3.2. Çalışma Grubu.....	38
3.3. Araştırmada Kullanılan Ölçme Aracı.....	38
3.4. Veri Toplama Süreci.....	38
3.4.1. Deneysel İşlemden Önceki Süreç Basamağı.....	38
3.4.2. Deneysel İşlem Süreç Basamağı.....	39
3.4.3. Deneysel İşlemden Sonraki Süreç Basamağı.....	44
3.5. Verilerin Analizi.....	44

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Ön Test ve Son Test Puanlarına Dair Betimsel İstatistiklere Ait Bulgular.....	45
4.2. Deney Grubuna Göre Ön Test ve Son Test Puanlarına Ait Bulgular.....	47
4.3. Kontrol Grubuna Göre Ön Test ve Son Test Puanlarına Ait Bulgular.....	48
4.4. Deney ve Kontrol Grubuna Göre Son Test Puanlarına Ait Bulgular.....	49

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma.....	50
5.2. Sonuçlar.....	52
5.3. Öneriler.....	53

KAYNAKÇA.....	55
----------------------	-----------

EKLER.....	59
-------------------	-----------

EK-1. Etik Kurul İzni.....	59
-----------------------------------	-----------

EK-2. Uygulama İzni.....	60
---------------------------------	-----------

EK-3. Öğrencilere Uygulanan Başarı Testi.....	61
--	-----------

EK-4. Öğrencilerin Hazırladığı Kavram Haritaları.....	64
ÖZGEÇMİŞ.....	79
İNTİHAL RAPORU.....	80

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Araştırmanın Deneysel Deseni.....	37
Tablo 3.2. SB.6.3.3. Kazanımına Yönelik Örnek Kavram Haritası.....	40
Tablo 3.3. SB. 6.3.4. Kazanımına Yönelik Örnek Kavram Haritası.....	41
Tablo 3.4. SB.6.4.1. Kazanımına Yönelik Örnek Kavram Haritası.....	42
Tablo 3.5. SB.6.4.2. Kazanımına Yönelik Örnek Kavram Haritası.....	43
Tablo 4.1. Ön Test ve Son Test Puanlarına Dair Betimsel İstatistikler.....	45
Tablo 4.2. Deney ve Kontrol Gruplarına Ait Ön Test Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi.....	46
Tablo 4.3. Deney Grubuna Göre Ön Test ve Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Örnekleme T Testi.....	47
Tablo 4.4. Kontrol Grubuna Göre Ön Test ve Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Örnekleme T Testi.....	48
Tablo 4.5. Deney ve Kontrol Grubuna Göre Son Test Puanlarına İlişkin Bağımsız Örnekleme T Testi.....	49

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Hiyerarşik Kavram Haritası.....	17
Şekil 2.2. Örümcek Kavram Haritası.....	18
Şekil 2.3. Zincir Kavram Haritası.....	19

KISALTMALAR LİSTESİ

BKNZ: Bakanız

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

SB: Sosyal Bilgiler

SPSS: Statitital Package for the Social Sciences

EKLER LİSTESİ

EK-1. Etik Kurul İzni.....	59
EK-2. Uygulama İzni.....	60
EK-3. Öğrencilere Uygulanan Başarı Testi.....	61
EK-4. Öğrencilerin Hazırladığı Kavram Haritaları.....	64

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın giriş bölümünde, problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, problem cümlesi, alt problemleri, sayıtları, sınırlılıkları ve başlıca tanımlara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Sosyal bilgiler; tarih, coğrafya, siyaset bilimi gibi sosyal bilimleri ile vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları içeriklerinin kapsamında multidisipliner bir bakış açısıyla ele alması gereken bir alan dersi (MEB, 2018). Bu bilgilere dayanarak Sosyal Bilgilerin içeriğini insanoğlu ve insan hayatıyla ilişkili olan sosyal bilim dallarının oluşturduğu söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersi, yaşamın anlamını kazanmaya çalışan, hayatın içerisinde olan, sosyal bilim dallarını öğrencilerin düzeyine göre ayarlayan birçok bilimin bağlantılı olan kavramlarını kapsar (Ünal ve Er, 2017).

Bilgilerle var olan bir dünyada yaşıyoruz. Kişilerin deneyimlerine bağlı olarak sınıflandırdıkları bu bilgilerin bir kısmı kavramları oluşturmaktadır. Kavramların düşüncelerimizi somutlaştırmadaki yeri çok önemlidir. Kavramlar, insanlar arasındaki ilişkiyi sağlayan, ilgili olduğu alanlarda karşılaşılan sorunlara çözüm yolu bulan ve sözcüklerle ifade edilebilen bir öğrenme yoludur (Ülgen, 2004).

Kavramların eksikliğinde, aralarında bağ kurulmadan oluşan deneyimlere bağlı algılarımız ve izlenimlerimizin bilişsel yapıda sınıflanarak işlenmesi güç hale gelecek, bellekteki bilişsel iş yükünde artış olacak ve sonuçta öğrenme durumu zorlaşacaktır (Yılmaz ve Çolak, 2011). Kavramlar zamanla insanların yaşantılarına ve deneyimlerine dayalı olarak değişime uğrayabilirler.

Sosyal bilgiler ders içeriği, kavramlar açısından oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Bu kavramların öğrencilere etkili bir biçimde aktarılması büyük bir öneme sahiptir. (Akbaş, 2019). Günümüzde Sosyal bilgiler dersinde yer alan bu bilgilerin ve zengin kavram içeriğinin öğrencilere kolaylıkla kazandırılmasına yönelik çeşitli yöntem, strateji ve teknikler kullanılmaktadır. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı incelendiğinde kavram öğretiminde önem kazanan kavram haritaları tekniğinin kullanılması oldukça faydalıdır.

Kavram haritası, ilgili bir bilgi alanında yer alan kavramları ve onların aralarındaki etkileşimi gösteren iki boyutlu, farklı düzeylerle oluşturulmuş genelden özele ya da özelden genele, parçadan bütüne veya bütünden parçaya gibi aralarında anlamlı ilişki bulunan şemalardır (Yılmaz, 2008). Kısaca yeni edinilen bilgilerin önceki bilgilerle şematik özeti durumundadır.

Kavram haritaları, öğrencilerin sosyal bilgilerle ilgili kavramlar arasındaki ilişkiyi anlamlı bir biçimde zihinlerinde gruplandırmalarına, uzun süreli olarak zihinlerinde tutmalarına ve diğer alanlardaki öğrenmeleri kavramsal ilişkileri kurabilmelerinde yardımcı olur (Yılmaz ve Çolak, 2011).

Eğitim yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Çağdaşlaşan dünyada gerçekleşen yenilikler eğitim programlarını da etkilemektedir. Sosyal bilgiler programı yapılandırıcılık esasına göre düzenlenmiştir. Sosyal bilgiler dersi içerik olarak geçmişte yer alan ve günümüzdeki insan faaliyetleri ve bireylerin çevresi ile olan ilişkisini ele almasından dolayı öğrenciler bu derste fazlasıyla yeni kavramları öğrenmektedirler. Yeni edinilen bu bilgilerin kalıcı olması için kavram haritaları tekniğinin öğrencilerin başarısına olan etkisi bu çalışmada araştırılmıştır. Sosyal bilgiler dersinde kavram haritalarının kullanımına yönelik literatürde önem taşıması açısından bu çalışma, “6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde konuların öğretiminde kavram haritaları tekniğinin kullanılmasının akademik başarıya olan etkisi nedir?” sorusuna cevap bulma amacı taşımaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler dersi, birden fazla disiplin alanları ile meydana geldiğinden pek çok kavramı ve bilgileri kapsamaktadır. Ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin özellikle zihinsel gelişimi göz önünde bulundurulursa öğrenciye kazandırılmak istenen hedeflerin gerçekleşebilmesi için ilgili kavram ve bilgilerin öğrencilere zengin örneklerle, somutlaştırma yapılarak aktarılması ve farklı tekniklerin kullanılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Yapılan araştırmanın asıl amacı; ortaokul 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde ele alınan kavram haritası tekniğinin ders başarısına olan katkısını uygulamalı olarak belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik aşağıdaki alt problemlere cevaplar aranmak istenmiştir:

1. Kavram haritaları tekniğinin uygulandığı deney grubunda, ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. Öğretimin programa dayalı olarak uygulandığı kontrol grubunda, ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. Kontrol grubu ve deney grubunun uygulama sonunda gerçekleştirilen son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Kavram haritalarını öğrencilerin zihinlerinde kavramların anlamlı bir biçimde yapılanmasına destek olan bir faktör olarak niteleyebiliriz. Bu teknik ile öğrenciler bilgilerini somutlaştırırken kavramlardan yararlanırlar. Ayrıca edinilen yeni bilgiler ile kavramlar arasındaki ilişkiyi, zihinlerinde yapılandırarak konunun ya da öğrenme alanının tamamını kavramları geliştirerek, şematize ederek öğrenebilirler. Özellikle soyut kavramlara oldukça fazla yer veren sosyal bilgiler dersinde, öğrencilerin kavramlar arası ilişkileri sağlayabilmesi adına kavram haritaları tekniği önemli bir öğretim yöntemi olmuştur. Kavram haritaları tekniği sayesinde öğrenciler konu ile ilgili bilgileri anlamlı ve kalıcı olarak öğrenebilmektedir.

Literatürde sosyal bilgiler öğretiminde kavram haritaları tekniğine yönelik yapılan çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Bu kapsamda yapılan çalışmaların yetersizliği açısından, hem sosyal bilgiler öğretimine olan katkısı hem de kavram haritalarının sosyal bilgiler dersinde uygulanmasının önemini literatürde atıracığına inanılmaktadır. Ayrıca bu çalışmadan sonra yapılacak olan çalışmalarda araştırmacılara katkı sağlaması düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Araştırmada varsayımlar olarak,

- Başarı testlerinin konular içerisinde yer alan kavramları yeterli düzeyde temsil ettiği,
- Çalışmanın yapıldığı kontrol ve deney grubu öğrencilerinin aralarında etkilenme olmadığı,
- Çalışma için faydalanılan veri toplama aracının bu çalışmanın amacına uygun olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Yapılan araştırma;

- Bu araştırma 6. sınıf sosyal bilgiler dersi ile,
- 2022-2023 eğitim ve öğretim yılının bahar döneminde Antalya ilinde bulunan Kamile Çömlekçioğlu Ortaokulu'nda eğitimine devam eden 6. sınıf öğrencileri ile,
- Dersin işlenişinde kavram haritalarının öğrencilerin başarılarına etkisi ile,
- Veri sonuçları kontrol ve deney grubunda yer alan öğrencilerden ulaşılan bulgular ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Sosyal Bilgiler Öğretimi: Sosyal bilgiler programında yer alan amaçlar doğrultusunda oluşturulmuş sosyal bilimlerin yöntem ve tekniklerine dayalı olarak sosyal bilgiler dersi öğretimini kapsamaktadır (MEB, 2005).

Kavram: Olayları, objeleri, niteliklerine göre düşünceleri gruplandırdığımızda gruplara ait isimlerdir (Kaptan, 1998).

Kavram Haritaları: Kavramların arasındaki bağlantıyı daha geniş başlık altında belirten şemalardır (Kaptan, 1998).

Kavram Öğrenme: Kavramların, ortak özelliklerine bağlı olarak öğrenilmesi ya da gelişmesidir (Budak, 2003).

Kavram Oluşturma: Kavramların ifade edilmesinde, birbirine benzer özellikleri kapsayarak ilerleyen oluşumdur (Ülgen, 2004).

Kavram Karmaşası: Anlam yetersizliği, anlaşılmazlık (TDK, 2005).

Algılama: Duyu organlarına aktarılan uyarıların anlamlaştırma, organize etme, bilinçli olarak farkında olma durumudur (Ülgen, 2004).

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kavram Nedir?

Soyut bir sözcük olan kavram bilginin yapı taşını oluşturur ve düşünceleri aktarmada kullanılır. Dolayısıyla, kavramlar düşüncelerimizde yer alır. Gerçek dünyada kavramlara ait olarak sadece örnekleri bulunabilir (MEB, 2005).

Bir kavram, benzer nesnelere, düşünceleri, süreçleri ve olayları sınıflandırmak için kullanılan bir olgudur. Kavramlar, farklı grupları ayırmanın yanı sıra, aynı zamanda bu gruplar arasında ilişki kurma konusunda da yardımcı olurlar. (Senemoğlu, 1998).

Kavram, insan zihninde anlamlaşan, olguların veya olayların farklı özelliklerini aktarabilen soyut düşünce birimidir (Ülgen, 2001). Kavramları ancak deneyimlerimize bağlı olarak algıladığımız özellikleri kadarını ifade edebiliriz. Kavramların eksikliğinde, aralarında bağ kurulmadan oluşan deneyimlere bağlı algılarımız ve izlenimlerimizin bilişsel yapıda sınıflanarak işlenmesi güç hale gelecek, bellekteki iş artış gösterecek ve sonuçta öğrenilme durumu zorlaşacaktır (Yılmaz ve Çolak, 2011, s.188). Kavramlar insanların tecrübelerine dayalı olarak zamanla gelişip değişerek anlam kazanabilir. Yani kavramların oluşmasında insanların yaşantıları önemli yer tutar. Kavramlar hangi biçimde kazanılırsa kazanılsın yalnızca şahısların yüklediği anlamlar ile zihinde canlanır. Dolayısıyla yaşantıdaki çeşitlilik kavram bağlamındaki zenginliğe ve değişime yansiyacaktır.

Kavramlar, nesnelere ve olayların doğrudan gözlenebilen özellikleri ile somut, dolaylı gözlenebilen özellikleri ile soyut olarak ikiye ayrılır. Duyu organlarıyla algılanabilen kavramlar somut, duyu organlarıyla algılanamayanlar ise soyut kavramlar olarak değerlendirilir. İnsanoğlu doğduğu andan itibaren fiziksel çevresini gözlemlemeye başlamasıyla somut kavramları basit genellemeler ile öğrenir. Soyut kavramların öğrenilmesi ise çok daha zor bir süreçtir. Çünkü kavramlar zihin dünyamızda yer alır, gerçek dünyada olanlar ise kavramların yansıması ile oluşan tanımlardır.

Her kavram dille ilgilidir ve bir kelime ile ifade edilir. İnsanoğlunun duyguları, düşüncelerinin çeşitliliği, kültürü, istek ve ihtiyaçları, kazandıkları değerleri, bireylerin var olan hayat tarzları kavram oluşturmada ve geliştirmede etkisini gösterir (Yılmaz ve Çolak 2011, s.188).

Yılmaz ve Çolak (2011)'a göre; kavramlar, doğuştan olarak değil tecrübeler sonucunda kazanılması ile *öğrenilebilirlik*, gereksinime bağlı olarak kullanılması ile *kullanılabilirlik*, anlamına ilişkin algılanması ile *açıklık*, hiyerarşik olarak kategorize edilmesi ile *genellik* ve başka kavramların anlaşılmasına yardımcı olması ile *güçlülük* özelliklerine sahiptir.

Kişilerin deneyimleri ve düşünceleri sonucuyla gelişen kavramların farklı özelliklerini Ülgen şu şekilde ifade etmiştir:

- 1- Kavramlar insan tecrübesine göre zamanla farklılık gösterir.
- 2- Objeler ve olayların algılama biçimleri kişiden kişiye değişebilir.
- 3- Kavramların özelliklerinden bazıları, farklı kavrama da ait olabilir.
- 4- Kavramların oluşumunda nesne ve olaylara bağlı gözlenebilen özellikler etkilidir.
- 5- Kavramlar boyutluluk özelliği taşırlar.
- 6- Kavramların, ait olan niteliklerine göre gruplama ölçütleri vardır (Ülgen, 2001, s.101).

2.2. Kavram Öğrenme ve Öğretme

Kavram öğrenme yaşam boyu devam eden kişinin zihninde gerçekleşen olaydır. Kişiler çevrelerinde bulunan nesnelere düşünüp algılamaya çalışmaktadır. Bu olayın gerçekleşebilmesi için söz konusu nesnelere ifade eden sözcüklere ihtiyaç vardır. Kavramlar, bireylerin kendilerini ve çevrelerindeki nesnelere ifade etmek amacıyla kullandıkları sözcük veya sözcük öbekleridir (Köksal, 2006). İnsanoğluların düşünce dünyalarında bulunanları kavramlar aracılığıyla somutlaştırırlar.

Farklı durumlardan türetilen kavramlar zihnimizde yer almasından kaynaklı olarak kavram öğretiminde öğrencilerin soyut düşünebilme becerileri dikkate alınarak yapılması gerekmektedir (Yılmaz ve Çolak, 2011, s.190). Öğrenciler arasında bireysel farklılıklar olduğundan tüm öğrenciler zihinsel ya da duyuşsal olarak aynı seviyede olamaz. Öğrencilerin düşünme becerileri, anlama, algılama ve öğrenme düzeyleri tamamen birbirlerinden farklıdır. Bazı öğrencilerin soyut düşünme becerileri ileri seviyede olabiliyorken bazı öğrencilerin soyut düşünebilme becerisi yeterli seviyede gelişmemiş olabilir. Dolayısıyla kavram öğretiminde öğrencilerin soyut düşünebilme becerileri mutlaka dikkate alınmalıdır. Ayrıca, öğretilmesi planlanan kavramlar mutlaka öğrencilerin gelişimine yönelik olarak seçilmelidir. Alkış (2012)'a göre öğrenene görelilik ilkeleri kavram öğretiminde çok önemlidir. Örneğin, Karadeniz bölgesinde yaşayan öğrencilere, iklimler konusu anlatılırken ilk olarak yaşadığı çevreden yani Karadeniz bölgesinden başlanması öğrencilerin daha çok dikkatini çekecektir ve daha kalıcı öğrenmesine fırsat sağlayacaktır.

Bilişsel becerilerin kazanılmasıyla beraber çocuklarda akıl yürütmenin etkisiyle kavram oluşturma becerilerinde ilerlemeler oluşur. Piaget çocukların kavram algılama ve kavrama yönelik fikir yürütme sürecinin 2-7 yaşında başladığını ancak kavramları ifade edemediğinden bahseder. Ancak çocuklar 8 yaş ve sonrasında kavramları algılayıp anlam kazandırabilirler. Kavramların arasında dinamik ilişki kurulması ve gruplandırılmasında kavram anlamlandırma etkilidir (Yılmaz ve Çolak, 2011, s.189). Çocuklar kavram kazanmaya küçük yaşlarda başlarlar ancak bu kavramlardan somut olanları zihinlerinde canlandırabilirlerken soyut olanları anlamlandırmak onlar için güçtür (Akın, 2018).

Senemoğlu (2004)'na göre bilişsel gelişimin yapı taşında var olan kavram öğrenme farklı gruplarda gerçekleşir. Kavram öğrenmede, dört kademeli düzey vardır. **Somut düzey** sürecinde kavram öğrenilirken nesnenin algılanabilme durumuna dikkat edilir, öteki nesnelere ayırt edilir ve benzer koşulda ve farklı zamanda görüldüğünde geçmişteki bilgiyi hatırlar. **Tanuma düzeyinde** benzeyen durumlardaki nesne, başka bir mekanda veya koşulda karşılaşıldığında da tanınır. Bu aşamadaki kavram öğreniminde, fark edici nesneyi anımsama, nesneyi başka ortam ve koşulda fark ettiğinde o nesnenin aynısı olmasına dair genelleme yaparak nesneyi anımsama biçiminde zihinde işlem gerçekleşir. **Sınıflama düzeyinde** nesneyi öğrenebilmek adına nesnenin örnekleri tanıma aşamasında bilinmesi gerekmektedir. Bu düzeyde nesnenin sınıfından olan iki örnek için özelliklerine bakılır, ayırt edici olan örnek anımsanır ve grupları bir olan örneklerin eşdeğer olduğu genellemesi yapılmaktadır. Kavram öğretiminin bitiş adımı ise soyut düzeyde görülmektedir. **Soyut düzey** bölümünde, kavram öğrenebilmek adına bazı zihin işlemleri gerekmektedir. Bu işlemler şöyledir: kavramlara ait örnekleri yanlışsız olarak tanıma, kavrama ismini verme, özelliklerine göre kavramı ayırt etme, kavrama genel geçer kabul görmüş tanımları verme ve verilen örneklerin düzeyi aynı olan diğer kavramlardan nasıl farklılaştığını açıklayabilme şeklindedir (Yılmaz ve Çolak, 2011, s.189).

Geleneksel eğitim anlayışıyla yapılan öğretimde bilgiler eklenerek artmakta ve öğrencilerde sorgulama becerisi gelişmemektedir. Dolayısıyla kavramlar arasında etkileşim kurulamamaktadır. Buna yönelik öğrencide meydana gelen ezberleme tekniği yerine kavram öğretiminde etkili olacak alternatif tekniklere ihtiyaç ve önem artmaktadır (Öztuna, 2002).

2.3. Kavram Öğretiminde Kullanılabilecek Yaklaşımlar

Kavram öğretimi, sunuş ve buluş yaklaşımlarını içeren iki öğretim yöntemiyle uygulanmaktadır. Ausubel tarafından ortaya konan sunuş yöntemi, öğrenmenin kalıcı ve sürekli olması, aynı zamanda diğer konularla ilişki kurabilmesi için bilginin anlamlı bir şekilde öğrenilmesi gerektiğini vurgular. (Kara ve Koca, 2004). Bruner tarafından ileri sürülen buluş yoluyla öğrenme yaklaşımı ise öğrenme için en verimli yolun, öğrenenlerin kendilerini keşfetmesi ile gerçekleştiğini savunmaktadır (Akman ve Erden, 2011). Görmekteyiz ki buluş yoluyla öğrenmede öğrenenlerin bir kaşif gibi bilgileri kendilerinin keşfetmesi ve bunun için öğrenmeye hevesli olması söz konusudur.

2.3.1. Sunuş Yolu Yaklaşımıyla Kavram Öğretimi

Öğretmenlerin sıklıkla kullandığı öğretim stratejilerinden biri olan sunuş yolu ile yapılan öğretim, daha çok öğretici merkezinde gerçekleşir. Öğrenci burada daha etkisiz konumda kalmaktadır. Sunuş yoluyla öğrenme yaklaşımında yer alan soyut düşünce, örneklerden evvel aktarılır, sonrasında soyut kavramaya yardımcı olması için çeşitli örnekler verilir (Tok, 2012, s.139).

Sunuş yolu öğretim yaklaşımında tümdengelim söz konusudur. Öğretmenin ilk olarak genel kavramları sonrasında genel kavramların kapsamındaki özel kavramların öğretimini yapması gereklidir. Ausubel anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesi için öğretmenin araç ve gereçleri öncelik ilkesine bağılı olarak sırasıyla öğrencilerin seviyelerine uygun bir biçimde aktarma yapması gerektiğinden bahseder (Akman ve Erden, 2011). Ayrıca öğretmen ve öğrenci ilişkisi de önem taşımaktadır. Öğretmen yeni bilgiler hakkında öğrencide merak uyandırmalı onları teşvik etmeli ve desteklemelidir. Konu ile ilgili örnekler vermeli ve öğrencinin soyut düşünebilme becerisini kazandırmalıdır (Öztuna, 2002).

Daha fazla bilgiyi öğrencilere kısa sürede aktarabilme ve anlamlı öğrenmeyi hızlandırma, sunuş yönteminin getirdiğı avantajlardan biridir. Özellikle kalabalık sınıflarda zamanı etkili bir şekilde kullanmak ve anlamlı öğrenmeyi sağlamak amacıyla günümüzde öğretmenler sıkça bu stratejiyi benimsemektedirler. Sunuş yoluyla öğretimde, önce tanımların sunulması sayesinde öğrencilerin yanlış kavramlaştırma düzeyi düşük seviyededir (Tok, 2012). Bu durum öğretici için süreci kolaylaştırmaktadır. Ancak sunuş yoluyla öğretimin zamandan tasarruf etme gibi olumlu yönlerin bulunmasına karşın, kavram öğretiminde öğrencileri ezbere yönlendirmesi ya da kalabalık sınıflarda uygulandığında öğrencilerle karşılıklı iletişimi kısıtladığı için olumsuz yönlere de sahiptir. Bu nedenle sunuş yoluyla öğretim yaklaşımını kullanmak isteyen öğretmenin, öğrenme-öğretme sürecini etkili kullanabilmesi ve anlamlı öğrenmeyi gerçekleştirebilmesi için ders öncesinde iyi hazırlanılmış bir ders planına ihtiyaç duymaktadır (Akman ve Erden, 2011).

2.3.2. Buluş Yolu Yaklaşımıyla Kavram Öğretimi

Buluş yoluyla öğretim yaklaşımında önce amacın belirlenmesi gerekmektedir. Sonrasında ise örnekler seçilerek zorluk seviyelerine göre sıralanır. Buluş yoluyla öğretimin aşamaları ile sunuş yoluyla öğretim aşamaları birbirinden farklıdır. Sunuş yoluyla öğretim yaklaşımında ilk olarak tanım sunulurken buluş yoluyla öğretim yaklaşımında öğrencilerin kendilerini keşfetme süreci vardır. Öğretmenin görevi öğrencilere rehberlik etmesi, desteklemesi ve çeşitli sorular yönelterek öğrencilerin keşfetme serüvenine kolaylık sağlamasıdır (Tok, 2012).

2.4. Kavram Yanılgıları

Kavramlar, birbiriyle ilişkilendirilebilen obje veya olayları zihinde gruplama durumudur. Kavramlar zihinde yer edinir ve kuramcılara göre var olan düşüncelerin ufak bir birimi olarak görmektedirler (Ormrod, 2006 aktaran Baysen vd., 2012). Kaptan (1998:3), kavramların yaşadığımız fiziki çevreyle etkileşimde bulunurken ifadelerdeki karmaşıklığı giderdiği, insanların iletişimini kolaylaştırdığını ve öğrenilen bilgilerin sistemli olarak kategorize edildiğini vurgular. Dolayısıyla kavramların öğrenilmesi ve öğretilmesi kaçınılmazdır.

Kavram öğretimi böylesine önem kazanmış olmasına rağmen, ilgili çalışmalarda, kavram yanılgılarından kaçınmanın mümkün olmadığını göstermektedir. Kavram yanılgıları, bilimsel olarak kabul görünen ve ortaya konan çalışmalar yolunda bilim çevrelerinin ortak düşüncesi olan kavramlardan farklı olan kavramlardır (Baysen vd., 2012). Özellikle soyut kavramlara yönelik somutlaştırma yapılmadığında, hayattan örnekler gösterilmediğinde ya anlaşılammakta ya da kavram yanılgıları olarak ortaya çıkmaktadır. Değişik yaş gruplarında ve birden fazla derste kavram yanılgıları ortaya çıkabilmektedir. Soyut kavramlar olan milli egemenlik ve milli bağımsızlık, medeniyet ve uygarlık, nem ve bağıl nem gibi kavramları yanlış öğrenmeler ve anlamlandırmalar sebebiyle karıştırılması örnek verilebilir. Kavram yanılgılarını engelleyebilmek için öğreticilerin kavram öğretimi sürecini iyi bir şekilde planlaması gerekmektedir. Kavram öğretiminin en sağlıklı ve etkili şekilde devam ettirilebilmesi için kavramlar aktarılırken günlük yaşamdan örnekler verilerek, karşılaştırmalar yapılarak, kavram haritaları kullanılarak, somuttan soyuta ilkeleri göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmelidir.

Güneş (2009)'e göre, kavram yanlışlarının sınıflandırılması şöyledir:

Ön yargılı fikirler: Günlük yaşantıya bağlı popüler kavramlardır.

Bilimsel olmayan inançlar: Bilimsel eğitim dışında kalan kaynaklardan öğrenilen bilgilerdir.

Kavramsal yanlış anlamalar: Öğrencilerdeki önyargı ve batıl inanışların varlığıyla öğrenciye sonradan kazandırılan bilimsel bilgiler arasındaki zıtlık durumunun başlarda fark edilmemesi üzerine oluşur. Öğrenciler ise bu durumu fark ettiklerinde çelişkileri kaldırabilmek için bilimsel kavramlara kuşku duyarlar.

Konuşma dilinden kaynaklı olarak: Bir sözcüğün bilimsel anlamı ile günlük hayatta kullanılan anlamının farklılığı durumunda ortaya çıkar.

Doğal olaylara dayalı olarak: Bilimsel gerçekliği olmamasına rağmen genellikle erken yaş döneminde öğrenilen ve yetişkin yaş dönemlerine değin zihinde yer etmeye devam eden kavram yanlışlarıdır.

2.5. Kavram Haritası Nedir?

Geçmişten bugüne eğitimde verimliliği arttırmak amacı ile birçok araştırma yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, öğrenme durumunu aktif biçimde ve öğrenme diliminde öğrencilerin fazla rol olmasını sağlayabilmek adına farklı öğretim stratejileri geliştirilmiştir. Kavram haritaları bunlardan ön plana çıkan stratejilerden biri olmuştur (Yıldız, 2003, s. 12).

Kavram haritaları, bilginin yeniden yapılandırılarak meydana gelen değişimleri inceleyen ve sıkça başvurulan araçlardan biridir. Yapılan araştırmalara göre, kavram haritaları ve benzer stratejiler, öğrencilerin bilgilerini anlamlandırma sürecinde araştırmacılara somut veriler sağlamaktadır. (Şahin, 2002).

Genel olarak kavram haritaları, bir konuyla alakalı kavramları, bunların arasında var olan ilişkiyi yani hangi amaçla bağlandıklarını ve bu yapının dinamiğini içeren grafiksel bir araçtır. İlgili çalışmalara bakıldığında kavram öğretiminden farklı olarak not tutmaksızın tekrar etmeye, hazırbulunuşluğu ölçmeden değerlendirmeye gibi birçok süreçte kavram haritalarından fayda sağlandığı görülmektedir (Şentuna, 2022, s. 9).

Kavram haritası, bir konu alanını kapsayan kavramları ve aralarındaki etkileşimi belirten birden fazla boyutta, genelden özele doğru farklı düzeylerle oluşturulmuş birbirleriyle ilişkili olan şemalardır (Yılmaz, 2008, s. 12). Kısaca yeni edinilen bilgilerin önceki bilgilerle şematik özeti durumundadır. Buna göre kavram haritalarında yer alan kavramların kendi aralarında düzenli bir biçimde anlamlı bir ilişkiyi ifade etmektedir (Öztuna, 2002).

Kavram haritalarında, kavramlar ve yardımcı kavramlar arasındaki ilişkiler, karşılıklı oklarla gösterilmektedir. Kavram haritalarındaki kavramlar arasındaki ilişkilerin derinliğine inildikçe, yeni oluşan kavramlar ve ilişkilerle karşılaşmak mümkündür (Atasayar, 2008, aktaran Şentuna, 2022). Bağlaçlar karşılıklı olarak tek yönlü, çift yönlü ya da yönsüz olarak ok ile gösterilebilir. Gruplara ayrılan kavramlar ve bağlaçlar harita ile kendi aralarındaki ilgili ilişkiyi veya geçişi sunar (Plotnick, 1997, aktaran Yıldız, 2003, s.18).

2.5.1. Kavram Haritalarının Tanımı ve Gelişimi

Novak 1981’de kavram haritalarını, öğrencilerin anlamlı öğrenme sürecinde kavramları kategorize etme işlemine yardımcı etken olarak tanımlar.

Stice & Alvarez (1978)’e göre; öğrenciler için bilgileri düzenleme fırsatı sağlayan kavram haritası, bilgilere yönelik odaklanmayı ve kişilerin bireysel olarak öğrenmek için motive olmalarına katkı sağlar.

Mayer (1989) kavram haritalarını; bilgiyi transfer etme ve önceki bilgilerle yeni edinilen bilgilerin uyumluluğuna göre organize etmeyi amaçlayan öz ve net öğrenme şemaları olarak tanımlamıştır.

Yıldız (2003)’a göre ise, kavram haritaları kullanımı öğrenmeyi daha etkili hale getirmek ve öğrenenin öğrenme sürecinde daha etkin rol almasını üstlenebilmesi gayesiyle geliştirilen öğretim stratejilerinden birisi olarak önemini belirtmektedir.

Kavram haritalarına yönelik verilen bilgilerden yola çıkarak, kavram haritalarının kavramların arasındaki ilişki ve sıralamaya bağlı olarak şematik biçimde sunduğunu ve yeni kavramların zihindeki etkisinin önem arz ettiğini söylemek mümkün olacaktır. Dolayısıyla zihinsel öğrenme tekniklerinden birisi olan kavram haritaları, kavramlar ve kavramlar arasındaki ilişkiyi bağlaçlar yardımı ile ortaya çıkaran şema ve tablolardan oluşan grafiklerdir.

Kavram haritaları David Ausubel tarafından ortaya atılmış ve Joseph D. Novak ve Cornell tarafından teknik olarak geliştirilmiştir. Buna bağlı olarak kazanılmış kavramların yeni edinilmiş bilgiler arasındaki kavram ilişkilerini ifade eder (Öner ve Arslan, 2005).

Novak, kavram haritalarına yönelik çalışmalar yaparken David Ausubel'in bahsettiği geçmiş bilgilerin değeri, anlamlandırma ve geçmiş bilgiler ile sonraki bilgilerin ilişkisini, öğrencilerin anlamlandırarak öğrenme sonucunu referans alarak konu üzerinde kendi öğrencileri ile çalışmaya başlamıştır. Ausubel'in fikirlerini öncül olarak kullanan ve yola çıkan Novak ve çalışmalara katılan öğrencileri, kavramları anlamlı bir şekilde düzenleyip kategorize etmek amacıyla kavram haritası adını verdikleri grafiksel bir yapı geliştirmiştir (Yılmaz, 2008, s.15).

Kavram haritaları adını yapılandırmacı eğitimden (Constructivism) almıştır. Yapılandırmacı eğitimi benimseyen eğitimcilere göre, kazanılmış var olan bilgilerden yeni bilgilere ulaşılabilir. Zihin yapısı ve fikirleri kişinin neyi nasıl öğreneceğini etkilemektedir (Yılmaz, 2008).

Ausubel ve Novak dışında 1981'de West, 1982 yılında Stevart, 1984'te Novak ve Goven, 1985 yılında Ault ve Cherden'in art arda gerçekleştirdikleri araştırmalarla anlamlı öğrenmeyi gerçekleştirebilmek adına kavram haritalarının kullanılmasının etkili sonuçlar doğurduğuna ulaşılmıştır. Sonrasında, eğitim bilimcileri tarafından dünya genelinde kavram haritalarıyla ilgili bir dizi araştırma gerçekleştirilmiştir. Ülkemizde de çeşitli alanlarda kavram haritaları üzerine yapılan çalışmalar, bu yönetime verilen önemi vurgulamıştır (Üzel, 2003).

Anlamlı öğrenmenin aşamalarını Ausubel şu şekilde sunmuştur;

- Eğitim sürecinde kullanılan materyaller öğrencilerin seviyesine uygun olarak aktarımı sağlanmalı, zengin örnekler vererek pekiştirme gerçekleştirilmeli ve önceki bilgilerine aktarma yapılabilmesi gerekmektedir.

- İnsanlar küçük yaşlardan itibaren öğrendiklerini zihninde anlamlandırmaya başlar. Böylece öğreneceği her yeni bilgi ile birlikte bilgi dağarcığı gelişmektedir.

- Hedef anlamlı öğrenme olmalıdır. Öğretmenin yaptığı tanımlar veya kavramlar çelişki yaratmamalıdır. Böylece öğrenci yeni öğrendiği bilgiler ile var olan depolanmış bilgileri arasında çağrışım oluşturarak anlamlandırabilir (Mutlu vd, aktaran Yılmaz, 2008).

2.5.2. Kavram Haritasının Oluşturulması ve Dikkat Edilmesi Gerekenler

Kavram haritaları anlamlı öğrenmeye fayda sağlayan zihinsel öğrenme tekniklerindedir. Ezbere dayalı öğrenme yerine kavramlar arasındaki ilişkiyi şema göstererek oluşturulur.

Kavram haritaları farklı yollarla oluşturulabilir. Nedeni ise kavramlar arası ilişkilerin, kişinin zihninde canlanmasıyla oluştuğu için bireysel farklılıklar göstermesidir. Anlamlı öğrenmenin gerçekleşebilmesi için kavram haritaları oluşturulurken bazı adımlar izlenmelidir. Bu araştırmada Novak'a (1998) göre kavram haritası oluştururken takip edilmesi ve dikkat edilmesi gereken süreci şöyle verilmiştir:

1- Kavram haritası oluşturulmak istenen bilgi alanına yönelik soru belirlenir. Bu soruyla doğrudan ilgili 10-20 arası kavram belirlenir ve bu kavramlar listelenir. Tür isimleri, özel isimler vb. kavram olarak değerlendirilmez ve oluşturulan bu listede yer almamalıdır. Kavramlar en fazla iki ya da üç kelime olmalıdır.

2- Sayfanın başına listedeki kavramlardan en geneli en üste gelecek şekilde yazılır. Ardından listede bulunan alt kavramlar hiyerarşik olarak genel kavramın altına yerleştirilir.

3- Kavramlar çizgiler ile birbirine bağlanır. Bu çizgiler birden fazla kavramı ifade edebilir. Kavramları diğer sözcüklerden ayırt etmek için kavramlar dikdörtgen ya da daire içine alınmalıdır. Bu bağlantı kavram haritasının anlamını oluşturmaktadır.

4- Kazandırılması hedeflenen kavramın diğerleriyle olan ilişkisi, o kavrama ait genellemeler ayrı olarak yazılmalıdır.

5- Kavram haritası oluşturulurken, haritanın yapısı üzerinde yer değiştirmeler olabilir. Kendi aralarında ilişkili kavramları belirtmek için iki kavram birbirini çizgiyle gösterir.

6- Her kavram haritada bir defa bulunmalıdır ve en az bir önermenin parçası olmalıdır.

7- Kavram haritası oluşturulurken konudan bağımsız, anlaşmasını zorlaştıracak gereksiz kelime ya da kavramlara yer verilmemelidir (Çardak, 2002).

2.5.3. Kavram Haritası Çeşitleri

Anlamalı öğrenme sürecinde kullanılan kavram haritaları, öğrencilerde yeni bilgiler ile eski bilgiler arasındaki ilişkileri ifade eden iki boyutlu görsel bir araçtır.

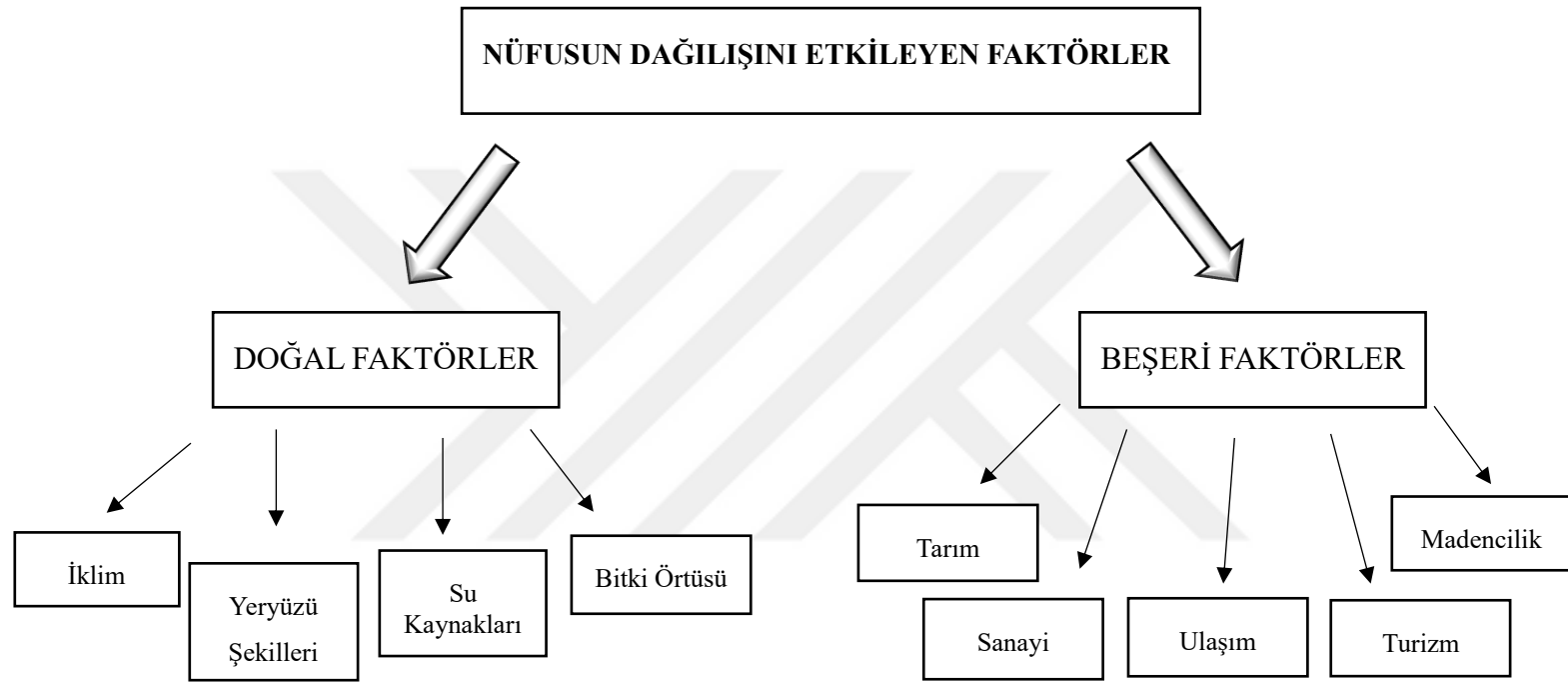
Yapısal olarak kavram haritaları üç gruptadır. Bunlar;

- Hiyerarşik kavram haritası
- Örümcek kavram haritası
- Zincir kavram haritası

Açıkgöz (2002), kavram haritalarını hiyerarşik, örümcek ve zincir harita olarak üç gruba ayırır. Ancak bunlara ek olarak karma harita da vardır. Sıklıkla kullanılan şekilleri ise hiyerarşik ve örümcek ağı kavram haritalarıdır.

2.5.3.1. Hiyerarşik Kavram Haritası

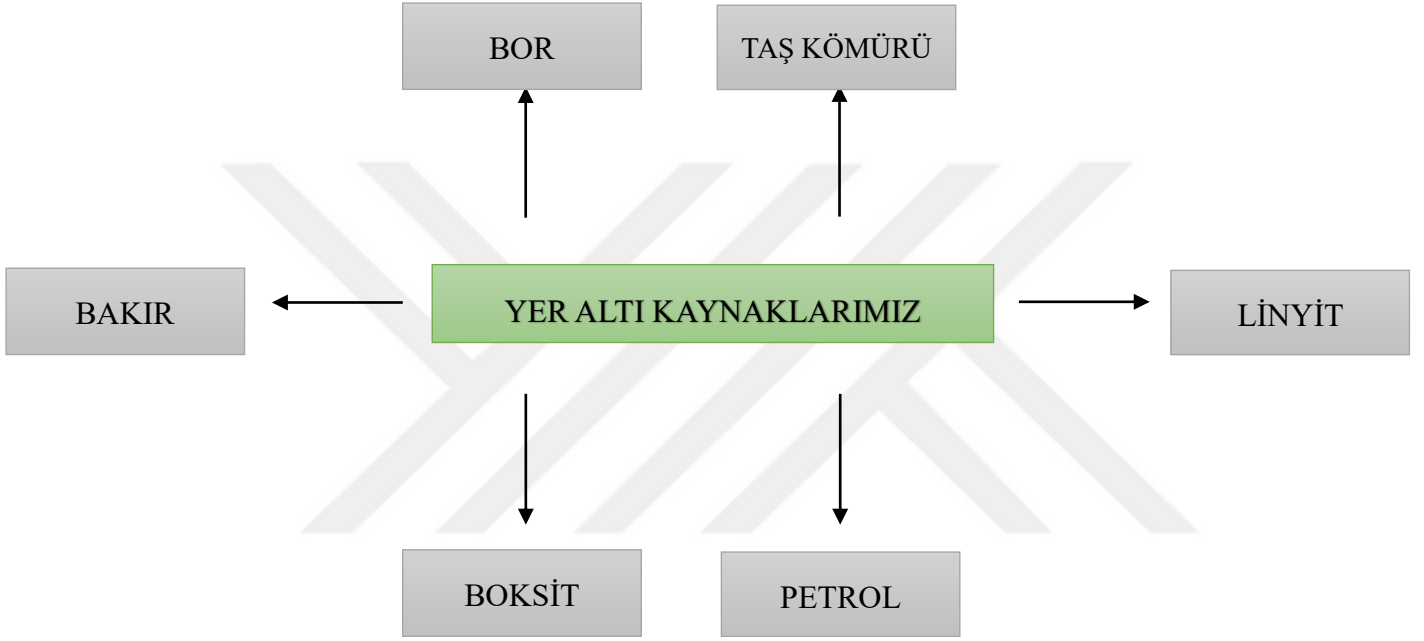
Genel-özel bilgi içeriğinin daha detaylı ve açık gösterildiği bir harita çeşididir. Diğer harita türlerine göre daha detaylı bilgiler sunar. Hiyerarşik kavram haritalarında en üste kapsamı en geniş olan kavram; en alta ise kapsamı en dar olan kavram konumlandırılır. Hiyerarşiler arasında yatay bağlantılar görülebilir (Öztürk ve Karayağız, 2006 aktaran Yılmaz, 2008).

Şekil 2.1. Hiyerarşik Kavram Haritası

2.5.3.2. Örümcek Kavram Haritası

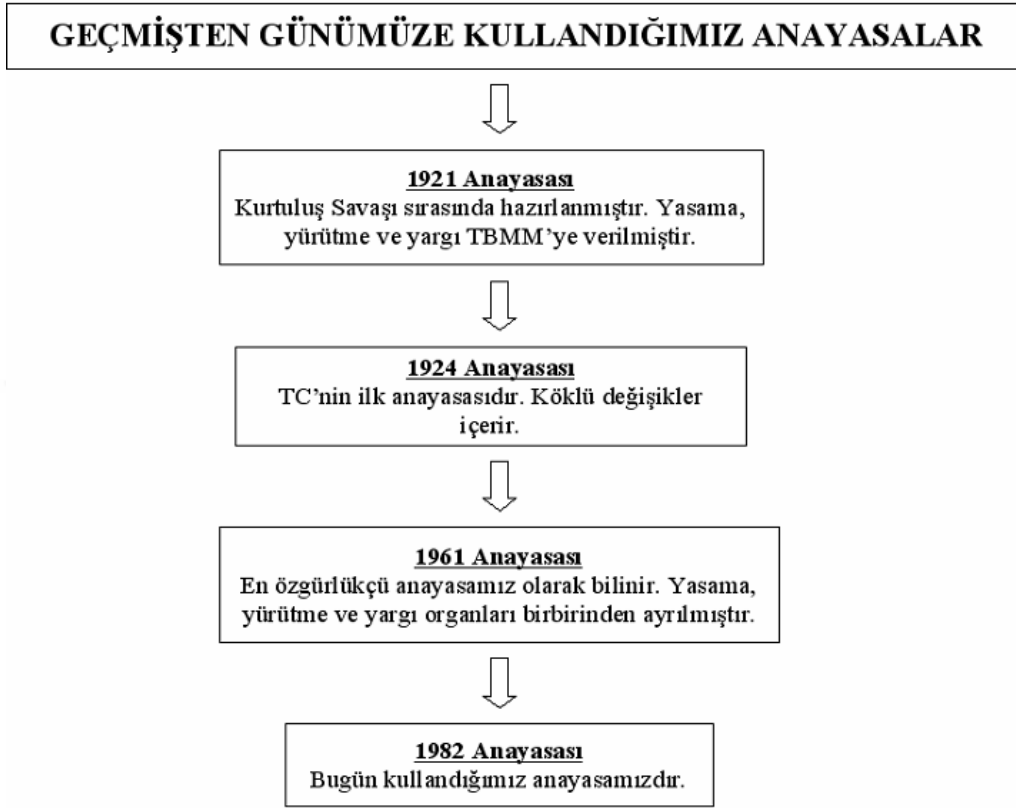
Örümcek kavram haritasında, merkezinde bir kavramın yer aldığı ve çevresinde bu ana kavrama ait özelliklerin olduğu haritalardır. Bu haritada ana kavram ortaya, yardımcı kavramlar ise haritanın uç kısımlarına yerleştirilir. Bu sebeple kavram bağlarının kurulması diğer haritalara göre daha güçtür.

Şekil 2.2. Örümcek Kavram Haritası

2.5.3.3. Zincir Kavram Haritası

Zincir kavram haritasında, kavramlar akış şeklinde verilir. Bu ve benzeri haritalarda bağlaçlar 'bağlıdır' ya da 'sağlar' ifadesini gösterecek şekilde kullanılır (Erdoğan, 2000).

Şekil 2.3. Zincir Kavram Haritası (Yılmaz, 2008, s.23).

2.5.4. Kavram Haritalarının Elemanları

Kavram haritaları, bilgilerin yeniden oluşturulması ve kavramların değişimlerini araştırmak için kullanılan bir tekniktir (Şahin, 2002).

Kavram haritaları, temel yapılarına göre farklı elemanlardan oluşur. Genellikle kullanılan hiyerarşik, örümcek ve zincir kavram haritalarının ortak unsurları için şunları sıralayabiliriz;

1- Kavram haritalarındaki verilmek istenen kavram, diğerlerinden ayırt edilebilmesi için daire içine ya da kutu içine alınır.

2- Daha spesifik kavramlar ana kavramların altında yer alır.

3- Ana kavramlar sayfanın üstüne ya da ortasına vurgulanarak yazılır.

4- Haritada her kavrama yalnızca bir defa yer verilmelidir.

5- Kavramlar arası ilişkiler çizgilerle gösterilir ayrıca bu ilişkiyi gösterirken bağlantı kelimeleri veya ekleri kullanılabilir (Kaptan, 1998).

2.5.5. Kavram Haritasının Kullanımı

Kişi, bilgileri anlamlandırırken zihinsel süreçten geçer. Eski kavramlar ile yeni öğrenilen kavramları ilişkilendirir. Kavram haritaları, bilgilerin zihinde şema/kategori olarak düzenlenmesine yardımcı olur. Kavram haritasında bulunan kutucuklar, anahtar sözcükler ile bilgiyi ifade etmek, kavram haritasını kullanan kişilerde daha fazla yorum yapma becerisini geliştirir.

Kavram haritası kullanımı anlamlı öğrenme için verimi arttıracak bir tekniktir. Kavram haritalarının kullanım alanı sınırlı değildir. Örneğin bir konu boyunca başlangıç düzeyinde, gelişme düzeyinde veya açıklama ve değerlendirme düzeyinde kullanılabilir.

2.5.5.1. Başlangıç Seviyesinde Kavram Haritası Kullanımı

Hedeflenen kavrama yönelik öğrencilerin o kavramla ilgili önceden bilgileri varsa, konu başlangıcında kavram haritası yöntemi kullanmak uygun olacaktır. Öğrencilerden halihazırda var olan bilgilerini referans alarak bir kavram haritası oluşturmaları istenebilir. Böylece öğrenci tarafından o kavram hangi düzeyde biliniyor veya kavram yanılığının olup olmadığı belirlenebilir. Değerlendirmelere bakılarak ders planı öğrenci seviyelerine göre yeniden planlanabilir (Yılmaz, 2008).

2.5.5.2. Araştırma Seviyesinde Kavram Haritası Kullanımı

Bu düzeyde, kavram haritası yöntemi ile öğrenciler kavramlar ile bilgilerini somutlaştırırlar. Kavramlar ile ilgili yeni bilgilerin oluşturduğu kavram değişikliğini zihinlerinde yapılandırarak kavramları geliştirirler. Kavramların yeni yönlerini araştırdıkça konular da gelişir. Konunun veya öğrenme alanının temel bilgilerini kategorileştiren öğrenci, kavram haritası tekniği ile kavramları doğru şekilde yerleştirerek bildiklerini ifade eder. Bu çalışmalar ile bir kavramı araştırdıkça haritaya eklenen bilgiler/kavramlar öğrencinin ne kadar çok bilgiyi öğrendiğini de yansıtmaya yarayacaktır. Bununla birlikte öğrenci araştırmayı kendisi yaparak aktif rol oynadığı için kalıcı öğrenme gerçekleşecektir.

2.5.5.3. Değerlendirme Seviyesinde Kavram Haritası Kullanımı

Kavram haritaları değerlendirme bölümünde pek çok çalışmaya uygun bir tekniktir. Öğrenme sürecinin başında hazırbulunuşluk seviyesini görmek için; araştırma, açıklama ve geliştirme aşamasında kavramlar ve bilgilerin anlamlandırılabilmesi için; öğrenmenin sonunda ise öğrencilerin öğrendiklerini yansıtmak, kavram yanılgılarını ve öğrencilerin anlamakta güçlük çektiği kavramları belirlemek için; öğrenme başarısını değerlendirmek için öğrencilerden kavram haritası hazırlamaları istenebilir.

Kavram haritalarını hazırlamanın farklı yöntemleri olmasından dolayı başlangıçta öğrencilere not verilmemesi tavsiye edilir. Böylelikle öğrencilerin harita üzerinde takıldığı yerleri düzeltme fırsatı sunulmuş olur. Bu durum da öğrencilerin kavramları algılama ve aralarındaki bağlantıyı çözümlmelerine yardımcı olacaktır. Daha sonra öğrencilerden haritayı yeniden çizmeleri istenebilir. Öğrenciler kavram haritası hazırlamaya alıştiklarında, öğrencilerin hazırladıkları kavram haritaları için öğretmen dilerse not verebilir. Burada öğrencilerin haritalarında sundukları bağlantıların bütünlüğü önemlidir.

Araştırmalar, kavram haritasının öğrencilerde anlamlı öğrenme amacına ulaştığını ortaya koymuştur (Öztürk & Karayağız, 2006 aktaran Yılmaz, 2008). Yeni öğrenilen bilgilerin nasıl yapılandığını görmek için kavram haritası uygulaması en uygun tekniktir.

2.5.6. Kavram Haritalarının Faydaları

Günümüzde kavram haritaları, öğretmenler için çok fayda sağlamaktadır, öğretme ve ölçme aracı olarak kullanılmaktadır. Kavram haritaları öğrencilerin bilgileri anlamlandırmasını sağlar ve öğrencide eleştirel düşünmeyi geliştirir (Novak,1993 aktaran Yıldız, 2003, s.18).

Kavram haritaları temelini yapılandırmacı eğitimden almıştır. Bu eğitimciler; var olan bilgilerin, yeni öğrenilen bilgilere iskelet oluşturduğunu savunmaktadırlar. Buna göre düşüncelerimiz neyi nasıl öğrendiğimiz ile etkileşim halindedir (Yılmaz vd, 2009).

Kavram haritaları, “Bilgi İşleme Teorisi”ne göre; kişilerin zihinlerinde var olan kavram grupları ile yeni öğrenilen bilgileri ilişkilendirerek anlamlaştırmalarına katkı sağlar (Yalın, 2003).

Bilginin anlamlı bir öğrenme olabilmesi için bilginin iyi organize edilmesi gereklidir. Kavram haritası, bilgiyi organize etme işlemine katkı sağlar. Bu tekniği kullanan öğrenciler ise organize edilmiş bilgiler ile anlamlı ve kalıcı öğrenmeyi gerçekleştirmiş olurlar (Erdoğan, 2000). Bu açıklamalara göre kavram haritalarının öğretim sürecinde kullanılmasının öğrencilere sağladığı yararları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kavram haritası hazırlayan öğrenci, konuyla alakalı araştırmalar yapar ve düşünceler üretir. Eski bilgilerini konuyla ilgili düşünceleriyle ilişkilendirir.
- Konuya yönelik öğrencideki önyargıların kaldırılmasına yardımcı olarak kavramların zihinlerinde daha belirgin olarak oluşmasına katkı sağlar.
- Soyut kavramların anlamlarını kelimeler ile ifade edemediği takdirde, sembol ve bağlantılardan yararlanarak somutlaştırır ve konunun daha kolay anlamlandırılmasını sağlar.
- Öğrencilerde tartışmayı üst düzeye çıkarması, eleştirel düşüncelerin gelişmesi, yaratıcı düşünme becerilerinin artması gibi noktalarda öğrenmeye katkı sağladığı görülür.
- Öğrencilerin konunun içeriğini daha kapsamlı öğrenmesinde katkı sağlar.
- Kavram haritaları, öğrenci merkezlidir, öğrenciye yönelik aktif rol verirken öğretmen rehberlik eder ve öğrenciyle öğretmen ilişki dinamiğini yükseltir.
- Öğrencilerin ders ve sınavlarına hazırlık sürecinde kolaylık sağlar.

Kavram haritaları tekniğini öğretme sürecinde kullanan öğretmen açısından bakıldığında da kavram haritaları tekniğinin bazı avantajlarını görebilmekteyiz. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- Kavram haritaları dersin planlanmasında öğretmene yardımcı olur.
- Kavram haritası tekniği ile öğretmen de konunun anlamlı öğretimi için motive olur.
- Öğretmen bir konu veya ünite ile ilgili öğrencilerden kavram haritası hazırlamalarını isteyerek öğrencilerin kavramlar arası ilişkileri kurup kuramadığını görebilme ve gelişim durumlarını gözlemlene fırsatı sunar. Yine bu tekniği ölçme ve değerlendirme aracı olarak kullanabilir.
- Öğrencinin konuyu anlayıp anlamadığını kontrol etme fırsatı tanır.

Genel olarak kavram haritalarının faydaları, anlamlı öğrenmeyi gözle görülür seviyede artırır. Öğrenilen bilgilerin kalıcı izli olmasına katkı sağlar. Farklı öğrenme şekillerine bağlı olarak bireysel farklılıklara yönelik katkı sağlar. Kavram haritalarının öğrenilmesi, öğretilmesi ve uygulanması kolaydır.

2.5.7. Kavram Haritalarının Amacı

Kavram haritaları, kavramlar arasındaki ilişkiyi anlamlı olarak ifade eden şematize şeklinde bir yapıdadır. Kavram haritaları farklı amaçlarla kullanılabilir. Bu amaçlar şu şekilde sıralanabilir:

- Karmaşık fikirler arasında bağ kurmak ve bu yapıları düzenlemek amacıyla,
- Eski ve yeni bilgileri ilişkilendirerek anlamlı öğrenmeyi sağlamak amacıyla,
- Yanlış anlamaları (kavram yanlışlarını) ortadan kaldırmak amacıyla,
- Öğrenilen konu hakkında fikir üretmek amacıyla kullanılabilir.

2.6. Sosyal Bilgiler

2.6.1. Sosyal Bilgilerin Tanımı ve Kapsamı

Eğitim, doğumla başlayıp yaşamın sonuna kadar devam eden bir süreçtir. Sosyal bilgiler öğretim programı etkin ve sorumlu vatandaş yetiştirme rolünü üstlenmektedir. Sosyal Bilgiler müfredatı toplumu doğrudan ilgilendiren konu içeriğine sahiptir. Planlı ve programlı bir eğitim süreci okullarda sağlanmaktadır.

Sosyal bilgiler öğretim programı çeşitli sosyal ve beşeri bilimlere ait bulgulara bağlı olarak oluşturulmuştur. Bu özelliği ile önemli bir ders konumundadır (Öner, 2015). Sosyal Bilgiler dersi; amaç ve kapsam bakımından bazı misyonlara sahiptir. Bunlar çevre eğitime yönelik bilgi, değer, beceri, tutum ve davranışların kazanılmasıdır (Özdemir ve Gökçe, 2019). Ayrıca programda yapılandırmacı eğitim anlayışının benimsenmesi ile birlikte öğrenciyi daha aktif hale getirmek amaçlanmıştır. 2018'de revize edilen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndan; öğrencilerden bilgi ve beceri sahibi olmaları, doğa ve çevre bilincini kazanarak hayatlarında kullanabilmeleri beklenmektedir. (MEB, 2018).

İlgili literatür incelendiğinde birbirinden farklı sosyal bilgiler tanımları görülmektedir.

Sosyal bilgiler, içeriği ve kapsamı incelendiğinde bir bakıma yaşamın anlamlandırıldığı, anlaşılmaya çalışıldığı hayat ile bütünleşmiş bir programdır (Ünal ve Er, 2017, s.21) Tokcan ve Özdemir (2018)'e göre sosyal bilgiler, sosyal bilimler içerisinde yer alan ilköğretim kademesinde hizmet veren disiplinler arası ve bütünleştirilmiş bir ders olarak ele alınabilir.

Sönmez (2005, s.455)'e göre sosyal bilgiler, toplumdaki bir olgu veya ilişkiyi kapsayarak meydana gelen ve toplumsal olgulara dayalı olarak toplumsal hayata yön veren bilgilerdir.

Sosyal bilgiler, sosyal bilimlere ait içeriklerden oluşmakta olup sosyal konuları ve öğrencilerin sahip olması gereken becerileri, değerleri ve bilgileri kapsayan bir derstir (Kandemir, 2023).

Sosyal bilgiler, sosyal kurumları, toplumsal problemler ve çözümleri, toplumda var olan gelenek ve görenekler, yaşamsal gereksinime bağlı olarak geçmişteki ve gelecekteki gelişmeler vb faktörlerle olan ilişkileri inceler. Bu konular sosyal bilgilerin temel yapısını oluşturur. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi, fertlerin sosyal ve fiziksel çevresini, kültürel miraslarını ve bu özelliklerin hayatımıza etkisini araştırmaktadır (Güngördü, 2002).

2.6.2. Sosyal Bilgilerin Amacı ve Önemi

Özmen (2010)'e göre insan kişiliği gereği sosyal bir varlıktır. İnsanlar inançları, değerleri ve alışkanlıkları çevrelerinden öğrenirler. Eğitim bu noktada önemlidir. Kişi toplumun istediği değer ve davranışları eğitim yoluyla kazanırken aynı zamanda sosyalleşir. Böylece sosyal süreklilik garanti altına alınır. Bu açıklamalar dikkate alındığında sosyal bilgiler programı bireylere toplumsal değerlerin aktarılması noktasında önem taşımaktadır.

Sosyal bilgiler öğretiminin topluma kazandırılmak istenen vatandaş tipi görevini üstlendiği düşünülmektedir. Sosyal bilgiler, farklı görüşlere ait yönetim şekillerine göre biçimlenir ve o yönetimin özelliklerini topluma yansıtır (Safran, 2006). Görülmektedir ki sosyal bilgiler, buldukları toplumun değerlerine ve kurallarına göre şekillenmektedir.

Sosyal bilgiler, sosyal bilimler disiplinlerinin meydana getirdiği disiplinler arası bir öğretim programıdır. Bu bağlamda sosyal hayatla ilişkili tüm konular sosyal bilgilerin kapsamına girer (Bilgili, 2019, s.30). Yani sosyal bilgilerin kapsamı insanlar ve yaşam biçimleridir. Sosyal bir varlık olan insanın kendini ve diğerlerini daha yakından tanımasına ve anlayabilmesine yardımcı olur. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi, bireylerin sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin dünkü, bugünkü ve yarınki tarzlarını yorumlamasıdır. Sosyal bilgiler dersi insanların birbirleriyle ilişkilerinin öğretimi üzerinde de durur.

Sosyal bilgiler, iyi bir vatandaş yetiştirme gayesi ile sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden seçilmiş içerikleri kullanarak ilkökul ve ortaokul kademelerindeki öğrencilere toplumsal hayata ait değer, bilgi, beceri ve tutumlar kazandırmayı hedef edinmiş bir alandır (Bilgili, 2019, s. 4).

Kişilerin topluma uyum sağlamaları, toplumsal değerlerini korumaları ve hayatta karşılaşılan problemlere çözüm bulmaları sosyal bilgilerin ortak amaçları olarak kabul görmektedir (Bahar, 2007).

2.6.3. Sosyal Bilgiler Tarihine Genel Bir Bakış

Sosyal Bilgiler öğretim programı anlayışı olarak ilk defa Amerika Birleşik Devletleri'nde görülmektedir. Amerika kıtasına yapılan yoğun göçler, çok kültürlü bir toplumu ortaya çıkarmıştı. 19. yüzyıl Amerikan toplum liderleri, ortaya çıkan kültür farklılığını homojenleştirmek amacıyla eğitimi bir araç olarak görmüşlerdir ve 1892'de *Ulusal Eğitim Komisyonu* toplanmıştır. Bu komisyon milli toplum anlayışını oluşturabilmek için sosyal bilgiler dersi programı hazırlamışlardır (Bilgili, 2019: 25).

1916'da toplanan komisyon vatandaşlık ve sosyal bilimleri kapsayan disiplinler arası yaklaşımı benimsemiştir. 1921'de ise Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) oluşturulmuştur. Bu komisyon farklı kademelere sosyal bilgiler hakkında bilgilendirmek ve sosyal bilgiler öğretim program kapsamını genişletmek amacıyla kurulmuştur (Kottler ve Gallavan, 2013 aktaran Girgin, 2022, s.8).

1960 sonrasında oluşan gelişim ve değişim eğitimi etkilemiştir. Bu süreç farklı öğrenme ve öğretme yaklaşımları meydana getirmiş dolayısı ile sosyal bilgilerin hedeflerinin ve içeriğinin tekrar oluşturulması gerekli görülmüştür. Değişimlere göre önce tanıma-anlatma anlayışından kavramsal anlayışa sonrasında ise karar verme aşamasına geçilmiştir (Sönmez, 1994).

2.6.4. Sosyal Bilgilerin Türkiye’deki Gelişim Süreci

Sosyal bilgiler; iyi bir vatandaş olarak hak, sorumluluk ve özgürlüklerimizi bilmemiz noktasında faydalı bir ders olmanın yanı sıra insanların ülke içinde etkin ve sosyal vatandaş olmalarını amaçlar. Bu amaç doğrultusunda ülkemizde sosyal bilgiler tarihi gelişimine baktığımızda;

Sönmez (1998)’e göre sosyal bilgiler dersinde Cumhuriyet’in ilanından başlayarak günümüze kadar geçen zaman diliminde birçok değişiklik yapılmıştır. 1926 yılında ilkokul kademesinde “*faydalı yurttaş yetiştirebilme*” amacıyla okullarda vatandaşlık bilgisi gibi ilgili derslerin eğitimi başlamış, 1930 yılından sonraki programlara “*fiziksel ve ruhsal güzel alışkanlıkları edinme, toplumuna ve cumhuriyetine uyum sağlamış, insancıl fikirleri sahiplenen ve faydalı birer yurttaş olma*” fikri eklenmiştir. 1948 tarihinde de gelecek nesillere milli kültürü aktarmak amacıyla farklı prensipler ilave edilmiştir. 1952’de sosyal bilgiler ders olarak ilkokulda ve ortaokulda eğitim programlarına dahil edilmiştir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında eğitim sistemimizde tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi dersleri ele alınmıştır. 1962 programında yer alan bu dersler toplanıp yerine “*Toplum ve Ülke İncelemeleri*” dersi gelmiştir. 1968 yılı ve sonrasında bahsedilen dersin adı sosyal bilgiler olarak değişime uğramış, programlarda yer almış ve günümüze bu şekilde ulaşmıştır (Tekışık, 1976; Sönmez, 1996 aktaran Girgin, 2022, s.9).

2.6.5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

Ülkemizde eğitim felsefesi olarak yapılandırmacı yaklaşımın benimsenmesi ile birlikte Milli Eğitim Bakanlığı bu doğrultuda öğretim programlarına yönelik geliştirme ve güncellenme çalışmalarına girmiştir. 2005'te başlayan bu yenileme çalışmaları 2015-2016 eğitim öğretim yılında tamamlanmış ve programlar değişmiştir. Yenileme çabalarının sebebi ise "Sosyokültürel yaşam, bilim ve teknolojiadaki gelişimler, toplumun ve bireyin gereksinimlerinin farklılaşması" olarak belirlenmiştir. Yaşanılan yüzyıldaki ihtiyaçlara göre bireylerin yetişmesine imkan sağlayacak programların güncellenmesi gerektiği belirtilmiştir (MEB, aktaran Kurt, 2023).

Bireyin ve toplumun değişen ihtiyaçlarına bağlı olarak öğretim programları da zaman geçtikçe değişim ve yenilenmeleri gerçekleştirmektedir. Çağa uygun bireyler yetiştirme programların temelini oluşturmaktadır. 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı zamanın ihtiyaçları doğrultusunda devamlılık sağlayabilmek adına, değerlendirme sonuçlarına göre gerek duyulan yeniliklere ve değişimlere açık hale getirilmiştir. Çalışma grupları tarafından değerlendirme sonuçlarına göre yapılan güncellemeler; programımızın teknolojik, bilimsel ve sosyal gelişim ve gereksinimlere yönelik koşutluğunun sürekliliği sağlanmış olacağı varsayılmıştır (MEB, 2018).

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın içeriğinin öğretim programlarının neleri kapsadığını, öğretim programlarının amaçlarını, değer ve yetkinliklerinin maddelerini, öğretim programlarında yer alan değerlendirme yaklaşımlarını, bireysel gelişim özelliklerini ve programın yenilenme süreci hakkında bilgilere yer verildiği görülmektedir (MEB, 2018).

Tüm bu amaçlar öğrencinin etkili bir vatandaş olarak; milli bilince ve milli değerlere sahip olarak, yaşadığı çevre ve toplumsal ilişkileri yönetebilen, yaşadığı coğrafyayı tanıma ve koruma bilincine sahip, doğru bilgiye ulaşabilme becerisi olan ve eleştirel düşünebilen, milli ekonominin önemini bilen, bilim ve teknolojinin gelişim sürecini takip eden, toplumsal ilişkileri yönetebilen ve karşılaştığı sorunlara çözüm yolları bulabilen, toplumsal sorunlar için görüşlerini ifade edebilen, birey olarak ilgi, istek ve becerilerini farkına varan, erdemli, ülke ve dünya konularına karşı duyarlı olan iyi bir vatandaş yetiştirmeyi hedeflemektedir.

2.6.6. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Haritalarının Kullanımı

Sosyal bilgiler dersinde; bilgiler öğrencilere aktarılırken zihin dünyalarında somutlaştırmaya ihtiyaçları vardır bu sebeple çeşitli araçlardan sıklıkla yararlanılmaktadır. Bunlardan en sık kullanılanları: resimler, grafikler, tablolar, haritalar ve kürelerdir. Kavram haritası tekniği de bunlardan biridir. Sosyal bilgiler dersindeki öğrenilen bilgilerin kalıcılığını arttırmak amacıyla hangi aracın nasıl kullanılacağına tespit edilmesi gereklidir (Yılmaz, 2008).

İlköğretim aşamasındaki öğrenciler, varlık, olay ve kavramları arzu edilen düzeyde anlayamamaktadırlar. Genel bir bakış açısıyla varlıkları ve olayları algılayarak, zihinlerinde canlandırmaya çalışırlar. (Kılıç ve Sağlam, 2004).

Öğrenciler ilköğretime başladıktan sonra bazı sosyal kavramlar ile ilk defa karşılaşmaktadırlar. Öğrenciler bu ilk karşılaştıkları kavramları algılamakta güçlük çekebilirler ve anlayamadıkları bu kavramlar ile kavram yanlılığına düşebilirler. Bu noktada öğretmen iyi bir plan hazırlayarak öğrencilerin ön bilgilerini dikkate alarak onların seviyelerine uygun anlamlı öğrenmeyi gerçekleştirmelidir.

Sosyal bilgiler eğitiminde; farklı sosyal bilimler ve ilgili disiplinlerin içeriğine yönelik kavramlara yer verilmektedir. Alanda bulunan bu disiplinlere ait kavramlar yanlışsız olarak öğrencilerde kazanılması istenmekte ve bu amaç doğrultusunda kavramlar arası ilişki önem kazanmaktadır (Yılmaz, 2008).

Kavram haritaları, öğrencilerin sosyal bilgiler ile ilgili kavramları zihinlerinde gruplamalarına, uzun süreli belleklerinde tutabilmelerinde ve başka öğrenme alanlarında bulunan bilgiler ile ilişkilendirme potansiyelindedir (Yılmaz ve Çolak, 2011).

Yazıcı ve Samancı (2003), öğrencilerin kavramları öğrenirken güçlük çekmelerini şu sebeplerle ilişkilendirmişlerdir:

- Derste kullanılan kitaplar
- Öğretim yöntem ve teknikleri
- Öğrencilerin ön bilgileri
- Öğretim sürecinde kavram değişikliğinin yeterli düzeyde olmaması
- Soyut kavramlar

Farklı duyu organlarına hitap edilerek öğrenilen kavramlar öğrenme hızını etkilemektedir. Görme duyusuna hitap eden kavramın anlamlanması ve hafızada yer edinmesi diğerlerine göre daha kolay seviyededir (Özer ve Şahin, 1996).

Sosyal bilgiler dersinde, soyut kavramlara sık yer verilmesi sebebi ile öğretim esnasında öğrencilere fazla miktarda örneklerin verilmesi, görsel materyallerin kullanılması, öğrencilerin seviyesine ve konuya bağlı olarak uygun öğretim metotlarının kullanılması anlamlı öğrenmeyi destekleyecektir. Bu noktada kavram haritalarının kullanımı önem göstermektedir. Çünkü kavram haritaları bireyin zihninde kavramlar arasındaki ilişkileri somut ve görsel olarak düzenlemesine yardımcı olmaktadır.

2.7. İlgili Araştırmalar

Kavram haritaları ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde anlamlı ve kalıcı öğrenmenin sağlanmasında kavram haritalarının etkililiğini göstermek amacıyla kavram haritalarının öğrenme sürecindeki katkısı, öğrenci başarılarına etkisi, kavram yanılgılarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Öğrenci başarı durumlarını belirlemek amacıyla sosyal bilgiler dersinde (Yılmaz, 2008; Alkan, 2010; Geçit, 2023), matematik dersinde (Erdoğan, 2000) çalışmalar olduğunu görmekteyiz. Kavram haritaları ile anlamlı öğrenmeyi amaçlayan (Geçit, 2023; Yıldız, 2003; Öner ve Arslan, 2005; Akgündüz ve Bal 2013) çalışmalar yapılmıştır.

Kavram haritası ile ilgili yapılan araştırmaların sosyal bilgiler dersinin yanı sıra genellikle fen bilimleri ve matematik derslerinde araştırmaların olduğu söylenebilir.

Sosyal bilgiler dersinde kavram haritaları ile ilgili yapılan çalışmalar:

Yılmaz (2008), tarafından yapılan araştırmada sosyal bilgiler dersinde kullanılan kavram haritası tekniğinin öğrencilerin başarı durumlarına olan etkisi belirlenmek istenmiştir.

Araştırma 2006-2007 eğitim ve öğretim yılında Antalya’da bulunan bir okulda 5. Sınıf şubelerinde 60 öğrenci ile yürütülmüştür. Deneysel çalışma olarak gerçekleştirilen bu çalışmada deney grubuna kavram haritaları tekniği ile, kontrol grubuna program dışına çıkılmadan dersler işlenmiştir. Gruplara ünite sonlarında başarı testi uygulanmış ve sonuçlar analiz edilmiştir.

Çalışmanın uygulaması her iki grup öğrencilerine ön test ve başarı testi uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen ön test sonucuna göre öğrencilerin arasında anlamlı bir farklılık bulunmazken; başarı testlerine yönelik başarı puanları deney grubu öğrencilerinin lehine sonuç verdiği bilgisine ulaşılmıştır. Çalışmadan ulaşılan sonuçlar doğrultusunda deney grubunun başarısı kontrol grubu öğrencilerin başarısından daha yüksektir. Kavram haritası tekniğinin sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin ders başarısına olumlu anlamda etkisi olduğu belirlenmiştir.

Yılmaz ve Çolak (2011), “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Haritaları Kullanımının Öğrencilerin Tutum, Akademik Başarı ve Bilgilerinin Kalıcılık Düzeylerine Etkisi” adlı araştırmalarında nitel ve nicel veri toplama ve analiz yöntemlerini kullanarak sosyal bilgiler ders içeriğindeki tarih konularının öğretiminde kavram haritaları uygulanmasının öğrencilerin tutumunu, başarılarını, bilgilerin kalıcılığını ve kavram algılama becerilerinin üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma İstanbul ili, Yalnızbağlar İlköğretim Okulu’ndaki 6. Sınıf şubelerinde toplam 106 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma deneysel bir çalışma olarak gerçekleştirilmiş ve “İpek Yolunda Türkler” ünitesi 24 ders saatinde işlenmiştir. Çalışmada tutum ölçeği, başarı testi, kalıcılık testi, kompozisyon ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Uygulama önce araştırma gruplarına tutum ölçeği uygulanarak başlamıştır. Deney grubuna ünite sonuna kadar kavram haritaları tekniği kullanılarak ders işlenmiş, kontrol grubunda ise geleneksel teknikler ile ders işlenmiştir. Uygulama sonrasında çalışma gruplarına başarı testi; son aşama olarak tutum ölçeği kullanılmıştır. Başarı testinin uygulanmasından 4 hafta sonra, hatırdaki kalıcılık testi olarak çalışma gruplarına başarı testi yeniden uygulanmıştır. Çalışmanın sonunda deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin puanları arasında deney grubunun lehine istatistiksel anlamlı farklar bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre kavram haritalarının kullanılması öğrencilerin derse karşı olan ilgilerini olumlu olarak etkilediği, kavram haritalarını öğrencilerin kendileri hazırlamasından dolayı yararlı ve öğrenilen bilgilerin kalıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şentuna (2022), tarafından yapılan “Sosyal Bilgiler Öğretim Uygulamaları: Bir Meta-Analiz Çalışması” isimli araştırmada sosyal bilgiler dersi kapsamında kavram öğretim uygulamalarına yönelik yapılmış deneysel çalışmaların meta-analiz yöntemi ile incelendiği bir araştırmadır. 31 çalışma meta-analiz yöntemi ile incelenmiş ve sosyal bilgiler dersinde yapılan kavram öğretim uygulamalarının etkililik derecesi belirlenmeye çalışılmıştır. Meta-analiz sonuçlarına göre genel etki büyüklüğü 2.05 olarak hesaplanmıştır. Bu hesaplamada Cohen’in etki büyüklüğü düzeyi sınıflandırması dikkate alınmıştır.

Sosyal bilgiler dersinde kavram öğretim uygulamaları alanında yürütülen araştırmaların daha çok “Etkin Vatandaşlık”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” ile “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanlarında yapıldığı görülmektedir (Şentuna, 2022). Çalışmaların ağırlıklı olarak tek konu kavramları üzerinde ve nicel yöntemler kullanılarak yapıldığına ulaşılmıştır. Çalışmalar etki büyüklüğü açısından değerlendirildiğinde kavram bulmacaları, zihin haritaları, kavram haritaları ve kavram karikatürleri tekniğı kullanımının öğrencilerin kavramları öğrenmeleri üzerinde olumlu ve büyük etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Alkan (2010), tarafından hazırlanan araştırmada, kavram karikatürü yönteminin 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki başarı durumuna etkisi incelenmiştir. Araştırma deneysel modelde, 2009-2010 öğretim yılının güz döneminde Niğde ili Selçuk İlköğretim Okulu’nda eğitim gören 6. Sınıf öğrencilerine uygulanmıştır.

Araştırma 6. Sınıf sosyal bilgiler dersinin “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan “Yeryüzünde Yaşam” ünitesi öğretiminde gerçekleştirilmiştir. Deney grubunda bulunan öğrenciler kavram karikatürü tekniğıyle, kontrol grubunda bulunan öğrenciler ise programa bağılı kalarak değişiklik yapılmadan öğretim almıştır. Çalışma 15 ders saatinde gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere uygulamadan önce ve uygulamadan sonra gerçekleştirilen başarı testi olarak ön test-son test uygulanmıştır. Araştırmadaki verilerin analizi SPSS programı kullanılarak yapılmıştır.

Araştırmanın deney ve kontrol gruplarında gerçekleştirilen son test değerlendirmelerinde; deney grubu öğrencilerin başarısı kontrol grubu öğrencilerin başarısından daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Ulaşılan sonuca göre sosyal bilgiler öğretimi içerisinde kavram karikatürlerinin kullanımı olumlu etki yaratmış ve kavram karikatürleri tekniğı genişletilerek öğretimde daha fazla yer verilmesi gerektiğı söylenebilir.

Geçit (2023), çalışmasında kavram öğretiminin anlamlı ve doğru bir biçimde öğrenilebilmesini incelemiştir. Bu çalışmada materyal olarak kullanılan sosyal bilgiler ders kitaplarında kavram öğretim uygulamalarından hangilerinin bulunduğunu ortaya çıkarmak ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretim uygulamalarından hangilerini kullandıkları araştırılmıştır.

Araştırma 2021-2022 eğitim öğretim döneminde gerçekleştirilmiştir. Veri kaynağını 5., 6. ve 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitapları; çalışma grubunu ise Rize ili Çayeli ilçesinde MEB ortaokullarında görevli olan 15 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Veriler “Doküman Analizi” yöntemi ile “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” ve nicel araştırma yöntemlerinden sıklık anketi ile toplanmıştır. İçerik analizi tekniği kullanılarak da çözümlene yapılmıştır.

Araştırma sonucuna göre sosyal bilgiler ders kitaplarında resimlerin kullanıldığı ancak sınıf seviyelerine dengesiz dağılım olduğu görülmüştür. Konu ve kavramları somutlaştırmak için kavram öğretimi destekleyici görsellerin sayılarının artırılması uygun bulunmuştur. İncelenen Sosyal Bilgiler ders kitaplarında balık kılıcı, kavramsal değişim metinleri, kavram çarkı, zihin haritaları, kavram karikatürü, metafor, V diyagramı, kelime ilişkilendirme testleri, tahmin et-gözle-açıkla, tümdengelim, tümevarım gibi kavram öğretim uygulamalarına yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmanın diğer aşaması olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kavram öğretim uygulamalarına yönelik görüşme sonuçlarına göre kavram öğretimi önemli buldukları tespit edilmiştir. Öğretmenler, kavramların ve konuların somutlaştırılmasında ve anlamlı öğrenmenin gerçekleştirilmesinde hemfikirlidir. Öğretmenlerin kavram öğretimi uygulamasında eğitsel ilkeler doğrultusunda yol aldıkları ve sunuş yolunu kullandıkları tespit edilmiştir. Bazı öğretmenlerin ise somut örneklendirme, soru-cevap, öğrenci etkinlikleri, örnek olay, tartışma, drama ve sözlük oluşturma gibi çeşitli yöntemler uyguladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak verilere göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin genel olarak faydalı buldukları kavram öğretim uygulamalarının, bütünlük sağlama, somutlaştırma ve kalıcı olduğu nedeni ile grafik örgütleyiciler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine öğretmenler kavram öğretimi uygulamalarının etkili kullanımı için hizmet içi eğitim ve seminerlere ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir.

Bayındır Gencer (2006), tarafından yapılan çalışmada kavram haritalarını geleneksel öğretim yöntemleriyle beraber kullanıldığında öğrencilerin akademik başarısına etkisi incelenmiştir.

Araştırma 2005-2006 yılında Erzurum'daki bir okulda 48 adet 6. Sınıf öğrencisi üzerinde, sosyal bilgiler dersi Türkiyemiz ünitesinde uygulanmıştır. Çalışmada tarama-derleme ve deneysel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Deney grubu öğrencilerine kavram haritası tekniği ve geleneksel yöntemin birlikte olarak, kontrol grubu öğrencilerine ise yalnızca geleneksel yöntem kullanılarak ders işlenmiştir. Deney grubuna ve kontrol grubuna ait ön test ve son test sonuçları SPSS programı kullanılarak analizi yapılmıştır.

Araştırma bulgularına göre ön test sonucunda deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Son test değerlendirmelerine göre ise deney grubunun başarı oranı 63.64 iken; kontrol grubunun başarı oranı 52.92 olarak bulunmuştur. Bu bağlamda öğrencilerin başarılarına göre anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesinde kavram haritası tekniğinin kullanılmasının etkisi olumlu anlamda vardır.

Coğrafya dersinde kavram haritaları ile ilgili yapılan çalışmalar:

Can (2019), tarafından yürütülen araştırmada 9. Sınıf coğrafya dersindeki kavram haritaları kullanımına yönelik öğretmen görüşlerini ve kavram haritalarına ilişkin tekniklerden hangilerini uyguladıkları incelenmiştir.

Araştırma tarama modelinde gerçekleştirilen bir çalışmadır. Çalışma 2018-2019 eğitim öğretim döneminde Konya'daki ortaöğretim kurumlarında görev yapan 14 coğrafya öğretmeni ile yürütülmüştür. Görüşme soruları araştırmacı tarafından geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğu 9. sınıf coğrafya ders konularının öğretiminde kavram haritalarının kullanılmasının akılda kalıcılığı arttırdığını ve derslerde kullanımının uygun olduğunu belirtmişlerdir.

Matematik öğretiminde kavram haritaları ile ilgili yapılan çalışmalar:

Yıldız (2003), tarafından hazırlanan araştırmada kavram haritaları kullanılarak aktarılan yeni bilgiler ile öğrencinin ön bilgilerinde anlamlı öğrenmenin oluşması amaçlanmıştır. Lise 1 öğrencilerinin matematik dersindeki fonksiyon konusunda kavram haritasının başarıya olan etkisi incelenmiştir.

Araştırma 2002- 2003 eğitim öğretim döneminde İstanbul ili Özel Şişli Terakki Lisesi'nde 9-A Sınıfı'nda eğitim gören 22 öğrenci ile yürütülmüştür. Çalışmada betimsel yöntem kullanılmıştır. 5 hafta boyunca öğrencilere kavram haritası oluşturma yöntemleri öğretilmiş ardından fonksiyon konusu işlenmiştir. Konu bitiminde ise 30 fonksiyon kavramı öğrencilere verilerek kavram haritası hazırlamaları istenmiştir. Bir gün ara ile gruba fonksiyon testi uygulanmıştır.

Değerlendirme bölümünde Novak (1984) tarafından geliştirilen kavram haritası ölçme değerlendirme formu kullanılmıştır. Kavram haritası kullanımının öğrenciler için işlenen konuyu hatırlamada, kavramları gruplamada ve kavramlar arası ilişki kurabilmede faydalı bulunurken kavram haritası oluşturma aşamasında zaman alıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen veriler ışığında fonksiyon konusunu işlerken kavram haritası kullanımının matematik başarısına olumlu anlamda katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Erdoğan (2000), tarafından yürütülen çalışmada yüksek öğretim matematik öğretiminde bilgisayar destekli ve kağıt destekli kavram haritaları kullanımının öğrenci başarı oranına olan katkısı incelenmiştir. Konu olarak Türev konusu seçilmiş ve iki tip kavram haritasının eğitimdeki başarı oranları karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın çalışma grubunu, Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü öğrencileri oluşturmuştur. Öğrenciler kontrol grubunda 3'e ayrılmıştır. Türev konu içeriği kontrol grubundaki bir gruba geleneksel öğretim teknikleriyle, diğer gruba kağıt destekli kavram haritası tekniğiyle ve sonuncu gruba bilgisayar tabanlı kavram haritası tekniğiyle aktarılmıştır.

Araştırmanın sonunda uygulanan sınav ile grupların başarı oranlarında karşılaştırma yapılmıştır. Matematik öğretiminde bilgisayar tabanlı kavram haritaları kullanımıyla klasik öğretim yöntemleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bilgisayar destekli kavram haritalarıyla matematik öğretiminin daha başarılı olduğu sonucuna varılmıştır. Kağıt tabanlı kavram haritalarıyla matematik öğretimi ile bilgisayar destekli kavram haritalarıyla matematik öğretimi arasında anlamlı bir farklılığa ulaşılamamıştır. Kavram haritalarının akademik başarıya etkisi varken kullanılan materyalin farklılığı bu başarı durumunu etkilememektedir.

Fen bilgisi öğretiminde kavram haritaları ile ilgili yapılan çalışmalar:

Öner ve Arslan (2005), çalışmalarında kavram haritaları kullanımının, bilgilerin zihinde örgütlenmesi, anlamlandırılması ve depolanması süreçlerinde fen bilimleri öğretimindeki etkisi incelenmiştir.

Araştırmada deneysel model ilköğretim 6. Sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Grupların üniteye yönelik hazırbulunuşluklarını görebilmek adına gruplara "Bilişsel Giriş Davranışları Testi" uygulaması yapılmıştır. İlgili ünitenin bilgi, kavrama ve uygulama düzeyindeki sorulardan oluşan "Düzy Belirleme Testi" gruplara ön test, konular bittiğinde ise son test olarak gerçekleştirilmiştir. Gruplara ilişkin aralarında anlamlı farkın belirlenmesi adına "t" testi yapılmıştır.

Ulaşılan verilerin "t" test sonuçlarına göre grupların son test *bilgi düzeyi* puanları bakımından deney grubu lehine .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark, *kavram düzeyi* bakımından deney grubu lehine .05 manidarlık düzeyinde anlamlı bir fark çıkmıştır. İki grup arasında *uygulama düzeyi* puanlarının ortalamaları .05 manidarlık düzeyinde deney grubu lehinde anlamlı bir fark görülmüştür.

Akgündüz ve Bal (2013), çalışmalarında “Canlının İç Yapısına Yolculuk” ünitesi, kavram haritaları tekniği kullanılarak öğrencilerle işlenmiştir.

Çalışma Konya'nın Selçuklu ilçesindeki bir okulun 6. sınıflarındaki 100 öğrenci ile yürütülmüştür. Çalışma deneysel model olarak gerçekleştirilmiştir. 50 kişilik kontrol grubuna klasik öğretim teknikleriyle, deney grubuna ise kavram haritaları tekniği ile ünite işlenmiştir. Gruplara ön test ve son test uygulanmıştır. Bu uygulamada 45 soruluk Akademik Başarı Testi uygulanmıştır.

Araştırma verileri istatistiksel olarak t testi ile değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre kavram haritaları tekniğinin kullanılması öğrencilerin fen kavramlarını doğru kavramsallaştırmasına ve fen bilgisi dersine karşı olumlu tutumların yansıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Demirci (2015), doktora tezinde, protein sentezine dair öğrencilerin kavram yanlışlarını belirleyebilmek ve tespit edilen bu kavram yanlışlarının giderilmesi için geleneksel yöntem ile kavram haritası tekniğinin kullanıldığı yöntemin öğrenci başarısına etkisini karşılaştırmıştır.

Araştırma Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Biyoloji Öğretmenliği 2. ve 3. sınıfta eğitimine devam eden 55 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırmanın ön test-son test değerlendirmelerinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. İlgili konu deney grubunda kavram haritası tekniği ile kontrol grubunda ise geleneksel öğretim yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Öğrencilere uygulanan kavramlar anketi, başarı testi, kavram testi, öğrencilere ait kavram haritası ve kavram haritaları tekniğine yönelik görüş anketinin veri analizinde SPSS istatistik programı kullanılmıştır.

Ulaşılan bulgular ışığında kavram haritalarına ilişkin öğretim tekniği ile hazırlanan etkinlikler öğrenci kavram yanlışlarının giderilmesinde, akademik başarı oranlarının artırılmasında ve kavram haritaları tekniğine yönelik tutumların pozitif olarak geliştirilmesine olumlu anlamda fayda sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Açıkgöz Akkoç (2019), çalışmasında 2005-2017 yıllarını kapsayan, kavram haritalarının başarıyı ne kadar etkilediğini belirlemek adına 78 çalışmanın (tez, makale ve bildirimler) etki büyüklüğü incelenmiş ve meta analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. 78 adet çalışmanın genel etki büyüklüğü analiz edilmiştir. Veri analizinde Comprehensive Meta Analysis programı kullanılmış ve yorumlanmıştır.

İlgili alışmalar incelendiğinde 78 çalışmadan 59'unun istatistiksel olarak anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlkokul kademesinde yeterli çalışma olmamasından dolayı çalışmaya dahil edilmemiştir. Çalışma lise kademesi, ortaokul ve üniversite kademesi olmak üzere üçe bölünmüştür. Genel etki büyüklükleri ise öğrenim kademelerinde farklılık sebebiyle ortalama etkilerinin aynı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenim kademelerine göre en yüksek etki büyüklüğü değerinin lisede olduğu görölmüştür.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreçleri ve veri analizleri sonrasında elde edilen sonuçların yorumlanması ile ilgili bilgiler verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

DeneySEL araştırmaların temel mantığı, neden-sonuç ilişkisini belirtmektir. Yarı deneySEL araştırmalar, deney ve kontrol gruplarının rastlantısal bir biçimde oluşturulmasının ya da deney ortamının kontrol edilemediği durumlarda seçilmektedir (Demirel, 2018). Bu araştırma ortaokul altıncı sınıfta sosyal bilgiler dersi öğretiminde kavram haritaları tekniğinin öğrencilerdeki akademik başarı oranına katkısını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmada nicel yöntem yarı deneySEL model kullanılmıştır. Deney grubuna kavram haritaları tekniği ile öğretim, kontrol grubuna da geleneksel öğretim gerçekleştirilmiştir.

Tablo 3.1. Araştırma Deseni

Gruplar	Ön Test	Uygulanan İşlem	Son Test
Deney	MEB 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanım Testi	Kavram Haritalarına dayalı öğretim etkinlikleri	MEB 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanım Testi
Kontrol	MEB 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanım Testi	Geleneksel öğretim yaklaşımlarına dayalı öğretim etkinlikleri	MEB 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanım Testi

3.2. Çalışma Grubu

İlgili araştırmaya 2022-2023 öğretim yılının bahar döneminde Antalya ilindeki Kamile Çömlekçioğlu Ortaokulu'nda eğitimine devam eden 6. Sınıf öğrencileri katılmıştır. Araştırmada öğretmenden kaynaklanacak yanlılık olmaması için öğretmen farkı olmayan, öğrenci seviyelerinin benzer olduğu iki şube seçilmiştir. Deney grubunda 25 öğrenci, kontrol grubunda ise 24 öğrenci uygulamaya katılmıştır.

3.3 Araştırmada Kullanılan Ölçme Aracı

Bu çalışmada kavram haritasının sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının öğrencilerin akademik başarı oranına olan katkısını görebilmek için çoktan seçmeli test tekniğinden yararlanılmıştır. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanına ait “Yeryüzünde Yaşam” ünitesindeki konuların yer aldığı 12 soruluk çoktan seçmeli, dört seçenekli MEB “6. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanım Testi”nden yararlanılmıştır. Testin değerlendirme aşamasında doğru yanıtlar için 1 puan, yanlış veya boş bırakılan yanıtlarlar için 0 puan verilmiştir. Testin sonunda ulaşılabilecek en yüksek puan 12’dir.

3.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın uygulama süreci; deney boyunca uygulama basamakları biçiminde sunulmuştur.

3.4.1. Deneysel İşlemden Önceki Süreç Basamağı

- Araştırmanın çalışma grubunu belirlemek için Antalya Merkez Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı bir ortaokul seçilmiş ve araştırma öncesi 07.11.2022 tarihinde karar sayısı 404 olan etik kurul izni Akdeniz Üniversitesi’nden alınmıştır (Bknz. Ek: 1). Etik kurul izninden sonra uygulama gerçekleştirilmiştir.
- İlgili şubelere ön test uygulanmıştır, ön test puanlarına göre anlamlı bir farklılık olmadığı gözlemlenmiş ve ders öğretmeninin öğretim gerçekleştirdiği şubelerden biri kontrol grubunu, diğer şube ise deney grubunu oluşturmuştur.

3.4.2. Deneysel İşlem Süreç Basamağı

- Öğrencilerden oluşan deney grubu ve kontrol grubunda branş öğretmeni tarafından sosyal bilgiler dersi işlenmiştir. Deney grubunun dersleri kavram haritaları tekniğine ilişkin etkinlikler ile kontrol grubunun dersleri de geleneksel öğretim teknikleri ile yürütülmüştür.
- Ders etkinliklerinin başlamasına bahar döneminde ülkemizde yaşanan Kahramanmaraş merkez üssünde gerçekleşen deprem faciası sebebi ile öğretime ara verilmesinden kaynaklı olarak 10.04.2023 tarihinde başlanmıştır. Uygulanan etkinlikler “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki “Yeryüzünde Yaşam” ünitesinde yürütülmüştür.
- Uygulamaya geçilmeden önce deney grubunda bulunan öğrencilere kavram haritaları tekniğinin öğrenci başarı oranına katkısını belirlemek amacıyla bu çalışmanın uygulanacağı ve araştırmada çalışma grubunda yer alacakları bildirisi yapılmıştır.
- Deney grubuna gerekli bildirimler yapıldıktan sonra kavram haritaları ile ilgili araştırmacı tarafından bilgilendirici bir sunum gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin soru işaretleri giderilmiştir.
- İşlenen dersler sosyal bilgiler programında yer alan kazanımlar doğrultusunda yürütülmüştür. Konu bitiminde öğrencilerden kavram haritaları uygulamaları istenmiştir.
- Çalışmanın sona ermesi ve son test uygulaması ise 05.06.2023 tarihinde gerçekleştirilmiştir.
- Bu kapsamda araştırma 8 haftalık zamanda yürütülmüştür.
- Uygulama sürecinde derste işlenen konulara yönelik örnek kavram haritalarına tablo 3.2, tablo 3.3, tablo 3.4 ve tablo 3.5’te yer verilmiştir:

Tablo 3.2. SB.6.3.3. Kazanımına Yönelik Örnek Kavram Haritası

Ünite: Yeryüzünde Yaşam
Konu: Ülkemizin Beşeri Coğrafyası
<p>Kazanım: SB.6.3.3. Türkiye'nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.</p> <p><i>Türkiye'nin nüfus dağılışı, ekonomik faaliyetleri, yer altı ve yer üstü kaynaklarına dair haritalar verilir.</i></p>
 <p>TÜRKİYE İKLİM HARİTASI</p> <p>The map shows Turkey divided into three climate zones: Karadeniz iklimi (green), Akdeniz iklimi (yellow), and Karasal iklimi (brown). Surrounding countries and seas are labeled: Bulgaristan, Yunanistan, Karadeniz, Marmara Denizi, Ege Denizi, Akdeniz, Suriye, Irak, İran, Gürcistan, Ermenistan, KKTC, GKRK. A legend and compass rose are also present.</p>
<p style="text-align: center;">Akdeniz İklimi Ekonomik Faaliyetleri</p> <pre>graph TD; A[Akdeniz İklimi Ekonomik Faaliyetleri] --> B[Tarım]; A --> C[Sanayi]; A --> D[Ticaret]; A --> E[Turizm]; B --> B1[Adana (Çukurova)]; C --> C1[İskenderun (Demir-çelik)]; D --> D1[Mersin (Liman)]; E --> E1[Antalya (Yaz turizmi)];</pre>

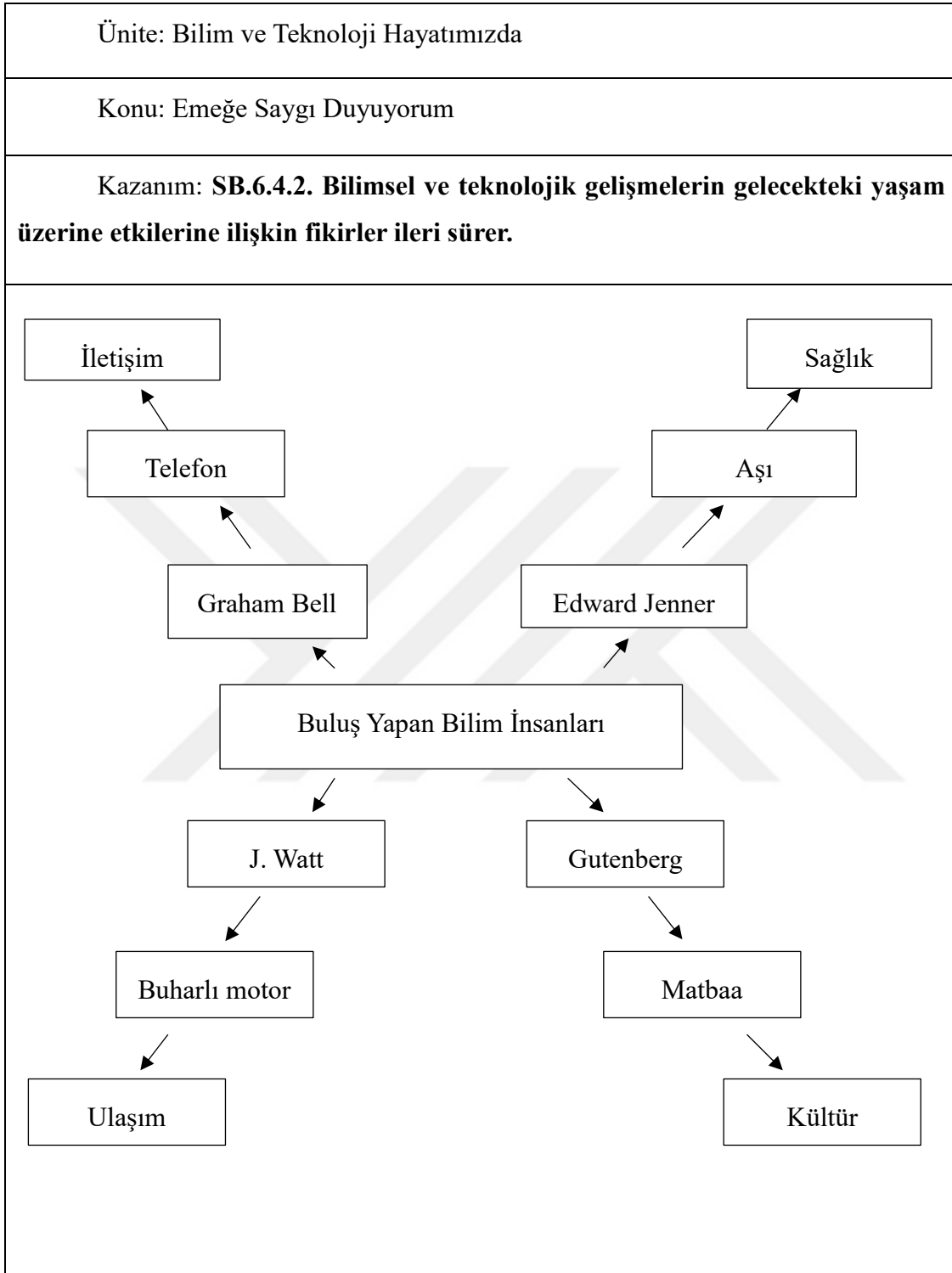
Tablo 3.3. SB. 6.3.4. Kazanımına Yönelik Örnek Kavram Haritası

Ünite: Yeryüzünde Yaşam
Konu: Farklı İklimler Farklı Yaşamlar
<p>Kazanım: SB.6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.</p> <p><i>İnsanların yaşantılarına dair bilgi ve verilerden hareketle Akdeniz iklimi, kutup iklimi, muson iklimi ve ekvatorial iklim üzerine çıkarımda bulunulur.</i></p>
<pre>graph TD; A((İklim Neyi Etkiler?)) --- B((Tarım ürünü çeşitliliğini)); A --- C((Doğal bitki örtüsünü)); A --- D((Ekonomik faaliyetleri)); A --- E((Yerleşmeyi ve nüfusun dağılışını));</pre>

Tablo 3.4. SB.6.4.1. Kazanımına Yönelik Örnek Kavram Haritası

Konu: Bilimsel Çalışma Yapıyoruz
Ünite: Bilim ve Teknoloji Hayatımızda
<p>Kazanım: SB.6.4.1. Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir.</p> <p><i>Psikoloji, felsefe, antropoloji, arkeoloji vb. bilimlerden örnekler verilerek sosyal bilimleri oluşturan disiplinler tanıtılır. Türkiye'deki bilim ve teknolojinin gelişimine yönelik çalışmalara değinilir.</i></p>
<pre>graph TD; SB[Sosyal Bilim Dalları] --> Arkeoloji; SB --> Coğrafya; SB --> Antropoloji; SB --> Tarih; SB --> Hukuk; SB --> Sosyoloji;</pre>

Tablo 3.5. SB.6.4.2. Kazanımına Yönelik Örnek Kavram Haritası

3.4.3. Deneysel İşlemden Sonraki Süreç Basamağı

- Uygulama sonrasında son test olarak “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanına ait “Yeryüzünde Yaşam” ünitesindeki konuların yer aldığı 12 soruluk çoktan seçmeli, dört seçenekli MEB 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Kazanım Testi tekrar uygulanmıştır.
- MEB Kazanım Testinde yer alan 2, 3, 4, 5 ve 6. sorular “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanının birinci kazanımı “*SB.6.3.1. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.*” ile ilişkilidir. 9. Soru ise yine aynı öğrenme alanının dördüncü kazanımı; “*SB.6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantularından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur*” ile bağlantılıdır.
- Ölçüm araçlarına bağlı olarak elde edilen verilerin istatistiksel analizleri Jamovi programı ile yapılmıştır.
- Araştırmadan elde edilen istatistiksel analizler yorumlanmış ve sonuçlar raporlaştırılmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Deneysel desenlerde çalışmanın güvenilir ve geçerli olabilmesi için en önemli etmenlerden birisi grupların yansız seçilmiş olmasıdır. Grupların yansız seçilmiş olması işlemin etkisinin gruplardan bağımsız olduğunun kanıtı niteliğindedir. Yarı deneysel desenlerde grupların yansız atanmasının mümkün olmadığı durumlarda eşleştirilmiş gruplar oluşturulur. Ön test ve son test puanlarının deney ve kontrol gruplarına göre normalliğini değerlendirmek amacıyla çarpıklık basıklık değerleri hesaplanmış; merkezi eğilim ölçülerinin benzerliğine bakılmış; Shapiro-Wilk testi yapılmıştır. Normallik varsayımın değerlendirilmesinde ve analiz sürecinin yürütülmesinde Jamovi programından faydalanılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, çalışmadan elde edilen istatistiksel analizlere dair bulgular tablolaştırılarak verilmiştir.

4.1. Ön Test ve Son Test Puanlarına Dair Betimsel İstatistiklere Ait Bulgular

Tablo 4.1. Ön Test ve Son Test Puanlarına Dair Betimsel İstatistikler

	Ön Test Deney	Son Test Deney	Ön Test Kontrol	Son Test Kontrol
Öğrenci Sayısı	25	25	24	24
Ortalama	6.96	9.12	6.79	7.17
Medyan	7	9	6.00	7.00
Standart Sapma	2.26	2.07	2.30	1.76
Minimum	2	4	3	4
Maksimum	12	12	11	10
Çarpıklık	-0.0634	-0.758	0.347	0.0888
Basıklık	0.0336	0.264	-0.813	-0.939
Shapiro-Wilk W	0.974	0.930	0.944	0.946
Shapiro-Wilk p	0.735	0.085	0.198	0.218

Puanların normalliğini değerlendirmek amacıyla tüm grupların merkezi eğilim ölçüleri incelenmiş görece birbirine yakın olduğu görülmüştür. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ve +1 aralığında olması dağılımın normale yakın olduğu bilgini vermektedir (George & Mallery, 2020). Tüm gruplar için çarpıklık ve basıklık katsayılarının tolerans değerleri arasında kaldığı belirlenmiştir. Ek olarak puanların normal dağılım sergileyip sergilemediklerini incelemek amacıyla Shapiro-Wilks testi yapılmış ve normallik incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda tüm gruplar için normalliğin sağlandığı görülmüştür, $p>0.050$. Bu sonuçlara bağlı olarak analiz süreci t testleri ile yürütülmüştür. İlgili analizler tablo 4.1’de sunulmuştur.

Deney ve kontrol gruplarına ait ön test puanları arasındaki farkı belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t testi yapılmıştır. Elde edilen bulgular tablo 4.2’de verilmiştir.

Tablo 4.2. Deney ve Kontrol Gruplarına Ait Ön Test Puanlarına İlişkin Bağımsız Gruplar T Testi

	N	X_{ort}	S_x	Ortalama Farkı	t	sd	p
Deney Grubu	25	6.96	2.26	0.168	0.258	47	0.798
Kontrol Grubu	24	6.79	2.30				

Gerçekleştirilen analize bağlı olarak deney ve kontrol gruplarının ön test puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür, $t(47)=0.258$, $p=0.798$. Diğer bir ifadeyle deney ve kontrol gruplarının eş gruplar olduğu söylenebilir. Bahsi geçen farka ilişkin etki büyüklüğü değerlendirildiğinde, etki büyüklüğünün zayıf olduğu söylenebilir.

4.2. Deney Grubuna Göre Ön Test ve Son Test Puanlarına Ait Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “Kavram haritaları tekniğinin uygulandığı deney grubunda, ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” biçiminde sunulmuştur. Bu alt probleme ilişkin olarak deney grubuna yapılan öğretim öncesi ve öğretim sonrasındaki ulaşılan verilerin analiz sonuçları tablo 4.3’te sunulmuştur.

Tablo 4.3. Deney Grubuna Göre Ön Test ve Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Örneklem T Testi

	N	X_{ort}	S_x	Ortalama Farkı	t	sd	p	Cohen’s d
Son Test	25	9.12	2.07	2.16	8.66	24.0	<.001	1.73
Ön Test	25	6.96	2.26					

Tablo incelendiğinde deney grubunun son test ve ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir, $t(24)=8.66$, $p<0.001$, $d=1.73$. Buna göre deney grubunun son test puan ortalaması (9.12) ön test puan ortalamasından (6.96) yüksektir. Bu farka ilişkin cohen’s d değerlendirildiğinde, etki büyüklüğünün geniş olduğu söylenebilir. Ulaşılan sonuçta göre kavram haritaları kullanılarak gerçekleştirilen öğretimin öğrenci başarı oranına olumlu anlamda katkısı olmaktadır.

4.3. Kontrol Grubuna Göre Ön Test ve Son Test Puanlarına Ait Bulgular

Araştırmada ikinci alt problem olarak “Öğretimin programa dayalı olarak uygulandığı kontrol grubunda, ön test ve son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” şeklinde belirtilmiştir. Bu alt probleme ilişkin olarak kontrol grubuna uygulamadan önce ve uygulama sonrasında ulaşılan verilerin analiz sonuçları tablo 4.4’te sunulmuştur.

Tablo 4.4. Kontrol Grubuna Göre Ön Test ve Son Test Puanlarına İlişkin Bağımlı Örneklem T Testi

	N	X_{ort}	S_x	Ortalama Farkı	t	sd	p	Cohen’s d
Son Test	24	7.17	1.76	2.16	1.25	23.0	0.224	0.255
Ön Test	24	6.79	2.30					

Tablo incelendiğinde kontrol grubunun son test ve ön test puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir, $t(23)=1.25$, $p=0.224$. Ulaşılan sonuç doğrultusunda programa bağlı uygulanan öğretimin öğrenci başarı oranında standart düzeyde kaldığı söylenebilir.

4.4. Deney ve Kontrol Grubuna Göre Son Test Puanlarına Ait Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Kontrol grubu ve deney grubunun uygulama sonunda gerçekleştirilen son test sonuçları arasında anlamlı bir fark var mıdır?” biçiminde sunulmuştur. Probleme ilişkin olarak kontrol ve deney gruplarında bulunanların son testten aldıkları puanların istatistiksel analizleri tablo 4.5’te sunulmuştur.

Tablo 4.5. Deney ve Kontrol Grubuna Göre Son Test Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem T Testi

	N	X_{ort}	S_x	Ortalama Farkı	t	sd	p	Cohen’s d
Deney Grubu	25	9.12	2.07	2.16	3.55	47.0	<.001	1.02
Kontrol Grubu	24	7.17	1.76					

Tablo incelendiğinde deney ve kontrol gruplarına gerçekleştirilen son test ile gruplar arasındaki akademik başarı açısından puan ortalamaları bağlamında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir, $t(47)=3.55$, $p<0.001$. Buna göre deney grubu son test puan ortalaması (9.12) kontrol grubu son test puan ortalamasından (7.17) yüksektir. Söz konusu farka yönelik cohen’s d değerlendirildiğinde, etki büyüklüğünün geniş olduğu söylenebilir.

Sonuçta, gruplardan ulaşılan son test puanlarına ilişkin deney grubu adına anlamlı bir fark olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. Yapılan analizlerde kavram haritaları tekniği kullanılarak öğretimin gerçekleştirildiği grubun öğrenci başarı oranı, yalnızca program öğretiminin gerçekleştirildiği grubun öğrenci başarı oranına göre anlamlı düzeyde bir farka ulaşmıştır. Bu sonuca bağlı olarak kavram haritaları tekniğinin kullanıldığı öğretimin, yalnızca program öğretime göre öğrencilerdeki akademik başarı oranlarını arttırmada daha etkili olduğu sonucuna ulaşılabilir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırma bulgularına dayanan sonuçlar ile literatürdeki diğer çalışma sonuçları tartışma başlığı altında karşılaştırılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara ilişkin sonuçlar ise sonuç başlığı altında ele alınmıştır. Son başlık altında ise öneriler sunulmuştur.

5.1. Tartışma

Araştırmada ortaokul 6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde belirlenen ünite kapsamında gerçekleştirilen kavram haritaları yöntemiyle işlenen derslerin öğrencilerin kavram öğrenme ve akademik başarılarının üzerine etkisini tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda elde edilen bulgulara dayalı sonuçlar aşağıda tartışılarak değerlendirilmiştir.

Uygulama öncesinde deney grubu ve kontrol grubu öğrencileri belirlenirken öğretmenden kaynaklanabilecek yanlılığı engellemek için; aynı öğretmenin öğretim yaptığı öğrenci seviyelerinin benzer olduğu iki sınıf seçilmiştir. Seçilen sınıflardan biri deney grubunu öbürü ise kontrol grubunu yansız olarak oluşturmuştur. Bu da çalışma bakımından öğrencilerin benzer özelliklere sahip olduğu anlamına gelmektedir. Uygulama sonrasında deney grubundaki öğrenciler ve kontrol grubundaki öğrencilerin son test puanları değerlendirildiğinde deney grubu için olumlu anlamlılık tespit edilmiştir. Buna göre belirlenen amaç doğrultusunda kavram haritası tekniğiyle öğretimin gerçekleşmesinin, programa dayalı (geleneksel) öğretimin gerçekleştirilmesinden daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde yer alan kavram haritaları çalışmalardan Yılmaz (2008)'in çalışmasında sosyal bilgiler dersinde kavram haritaları yönteminin kullanılması; Erdoğan (2000)'in çalışmasında bilgisayar destekli kavram haritalarının matematik öğretiminde; Şahin (2002)'in çalışmasında kavram haritalarını değerlendirme aracı olarak kullanımında; Öner ve Arslan (2005)'in çalışmasında 6. Sınıf fen bilgisi dersinde elektrik konusunun öğretiminde; Yıldız (2003)'in çalışmasında lise 1 matematik öğretiminde; Yılmaz ve Çolak'ın (2011) çalışmasında Sosyal Bilgiler öğretiminde öğrencilerin tutum, başarı ve bilgilerinin kalıcılık etkisinde; Acar (2009)'in çalışmasında coğrafya dersinde toprak konusunun öğretiminde; Geçit (2023)'in çalışmasında sosyal bilgiler ders kitaplarının kavram öğretiminde kullanılmasının; Bayındır (2006)'in çalışmasında sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğretiminde; Can (2019)'in çalışmasında 9. Sınıf coğrafya dersleri öğretiminde; Akgündüz ve Bal (2013)'in çalışmasında 6. Sınıf fen bilgisi dersindeki biyoloji konularının öğretiminde kavram haritalarının uygulanmasının öğrenci başarılarına etkisi araştırılmıştır. İlgili araştırmalarda kavram haritaları tekniğinin kullanılmasının olumlu sonuçlandığı görülmüştür.

Literatürdeki kavram haritaları ile ilgili çalışmaların sosyal bilgiler dersi kapsamında sınırlı olduğu düşünülmektedir. Bu eksiklik doğrultusunda bu çalışma 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde kavram haritalarının kullanılması ile öğrencilerin akademik başarısına etkisini belirlemek üzere hazırlanmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda da kavram haritaları tekniğinin öğrenci başarı etkisine pozitif yansıdığı söylenebilir.

5.2. Sonuçlar

Sosyal bilgiler dersi içeriğinde insan faaliyetleri ve bireylerin çevresi ile olan ilişkisine yer vermesinden dolayı öğrenciler bu derste fazlasıyla yeni kavramları öğrenmektedirler. Geleneksel ğretimde, kavramların pekiştirilmesi yetersiz ve sınırlı kalmaktadır. Bu doğrultuda öğrenilen bilgilerin kalıcı izli olması için kavram haritaları tekniğinin etkisi bu çalışmada gözlemlenmiştir. Çalışmada bulunan öğrenciler, kavram haritalarının sosyal bilgiler derslerinde kullanılmasının derse olan ilgilerini, kendileri için çok faydalı olduğunu ve öğrendikleri bilgilerin kalıcılığına katkı sağladığını belirtmişlerdir. Ayrıca kavram haritası hazırlama aşamasında kendilerinin yapmalarından dolayı, konuyu öğrenmeye istekli ve konuya daha hakim olduklarını aynı zamanda kalıcılık anlamında daha yararlı olduğunu söylemişlerdir. Bu yorumlar çerçevesinde bakılırsa kavram haritaları sadece öğrencinin akademik başarısını değil derse olan ilgi ve tutum davranışlarını da etkilemektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin sınıf mevcudunun kalabalık olarak nitelendirilmemesi onları avantajlı olarak konumlandırmıştır. Bu durum çalışmanın yürütülmesinde araştırmacının bilgilendirme yapmasında ve öğrencilere geri dönüt vermesinde gözlemlenmiştir.

Araştırmanın gerçekleşmesi sonucunda ulaşılan bulgulara dayalı ilişkin sonuçlar şoyledir;

1. Geleneksel ğretime bağlı olarak gerçekleştirilen kontrol grubu ile kavram haritaları tekniği kullanılarak öğretimin gerçekleştirildiği deney grubu ğrencilerinin uygulama yapılacak öğrenme alanına yönelik bilgileri arasında anlamlı bir farkın olmadığı ve gruplardaki öğrencilerin ön bilgi seviyelerinin birbirlerine yakın olduğu görülmektedir.
2. Tablo 4.4 ve Tablo 4.5 incelendiğinde kavram haritaları tekniğine dayalı öğretimin ve geleneksel ğretimin 6. Sınıf “Yeryüzünde Yaşam” nitesindeki konulara yönelik başarı artışı gerçekleşmiştir. Ancak deney grubunda gerçekleştirilen kavram haritaları tekniğine dayalı öğretimin başarı artışı (deney grubu son test ve n test ortalama farkı $t(24)=8.66$, $p<0.001$, $d=1.73$) yalnızca programa bağlı uygulanan öğretimden (kontrol grubu son test-ön test ortalama farkı $t(23)=1.25$, $p=0.224$) daha fazla olduğuna ulaşılmıştır.

3. Öğretimin sonunda her iki grubun son test sonuçlarına göre, deney grubunda bulunan öğrencilerin kontrol grubunda bulunan öğrencilere göre daha başarılı olduğu görülmektedir. Ulaşılan sonuçlar bize kavram haritaları tekniği ile gerçekleştirilen öğretimin, geleneksel yöntemlerle ya da sadece programa bağlı gerçekleştirilen öğretime göre başarıya olan katkısının daha fazla olduğunu sunmaktadır. Ulaşılan sonuca yönelik yapılan diğer çalışmalarda (Yılmaz, 2008; Yılmaz ve Çolak, 2011; Bayındır Gencer, 2006; Akgündüz ve Bal, 2013; Yıldız, 2003; Can, 2019; vd.) destekler niteliktedir.

5.3. Öneriler

1. Sosyal bilgiler dersi öğretiminde kavram haritaları tekniği ile ilgili uygulamalara daha çok yer verilmelidir.
2. Tüm kademelerdeki sosyal bilgiler ders kitaplarında her konu sonunda örnek kavram haritalarına yer verilmelidir. Böylece öğrencilerin, yeni öğrenilen bilgileri şematize ederek görmesi tekrar etme ve kalıcılık konusunda etkili olacağı düşünülmektedir.
3. Kavram haritaları sadece kitaplarda veya çalışma kağıtlarında kalmamalı sınıf ya da okul panolarına asılarak programın ön gördüğü kavramların kazanılmasında öğrencilerin konular üzerine gerekli düşünme becerisi sağlanmalıdır.
4. Öğretmenler kavram haritası tekniğini derslerinde uygulamalı ve öğretmenlere bu amaç doğrultusunda gerekirse hizmet içi eğitim kursları verilerek desteklenmelidir.
5. Öğretmen adaylarına kavram haritaları tekniği ile ilgili eğitimler verilmeli ve mezun olmadan önce yeterince uygulama yaptırılmalıdır.
6. Öğrencilere kavram haritaları hakkında ön bilgiler verilmeli ve onlar kendi kavram haritalarını oluşturmaya kadar desteklenmelidir.
7. Kavram yanılgılarına bağlı olarak oluşabilecek yanlışlıkları önleyebilmek için derslerde kavram haritası yöntemi aktif olarak kullanılmalıdır.

8. Öğrencilerin akademik başarısını ve öğrenme düzeyini belirlemek için kavram haritaları ölçme ve değerlendirme aşamasında kullanılabilir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz Akkoç, E. (2019). *Kavram Haritalarının Akademik Başarıya Etkisi: Bir Meta Analiz Çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Açıkgöz, K. (2002). *Aktif Öğrenme*. İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- Akgündüz, D., & Bal, Ş. (2013). *İlköğretim Fen Bilgisi Dersi 6. sınıf Biyoloji Konularında Kavram Haritalarının Kullanılmasının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Tutumlarına Etkisi*. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 86-96.
- Akın, Ö. (2018). Dördüncü Sınıf Öğrencilerinin Kavram Öğrenme Düzeylerinin Belirlenmesi Ve Sınıf Öğretmenlerinin Kavram Öğrenme-Öğretme Süreci Hakkındaki Görüşleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akman, Y., & Erden, M. (2011). *Eğitim Psikolojisi (Gelişim-Öğrenme-Öğretme)(19. Basım)*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Alkan, G. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Karikatürlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alkış, S. (2009). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi. *Sosyal Bilgiler Öğretimi* (s. 70-89). içinde Ankara: Pegem Akademi.
- Bahar, H. (2007). Immanuel Kant ve eğitim Üzerine. Ata, B., Bağcı, İ. (Editörler) *Sosyal Bilgiler Eğitimi Açısından Eğitim Klasikleri İncelemeleri*. (Birinci Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Bayındır Gencer, P. (2006). İlköğretim Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularında Kavram Haritalarının Öğrenci Başarısına Etkisi (Erzurum İli Ömer Nasuhi Bilmen İlköğretim Okulu Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baysen, E., Güneşli, A., & Baysen, F. (2012). Kavram Öğrenme-Öğretme Ve Kavram Yanılgıları: Fen Bilgisi Ve Türkçe Öğretim Örneği. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 1(2), 108-117.
- Bilgili, A. (2019). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem Akademi (9. Baskı).
- Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

- Can, N. (2019). 9. Sınıf Coğrafya Konularının Kavram Haritası Kullanımı Bakımından Uygunluğunun Öğretmen Görüşleri İle Değerlendirilmesi (Konya Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çardak, O. (2002). Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Canlıların Çeşitliliği Ve Sınıflandırılması Ünitesindeki Kavram Yanılgılarının Tespiti ve Kavram Haritaları ile Giderilebilmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Demirci, T. (2015). Biyokimya Dersi “Protein Sentezi” Konusunda Kavram Haritalarına Dayalı Öğretim Yönteminin Öğrencilerin Başarılarına, Kavram Yanılgılarının Belirlenmesine Ve Giderilmesine Etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Demirel, T. & Aslan, Ş.(Ed.) (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Eğitim Yayınevi.
- Erdoğan, Y. (2000). Bilgisayar Destekli Kavram Haritalarının Matematik Öğretiminde Kullanılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Girgin, S. (2022). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının, Sosyal Bilgiler Kavramlarını Öğrenme Düzeyi (Balıkesir Üniversitesi Örneği). *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngördü, E. (2002). *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Geliştirilmiş 2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kandemir, E. (2023). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Kavram Öğretim Uygulamaları Açısından İncelenmesi Ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kavram Öğretim Uygulamalarına Yönelik Görüşleri. *Yüksek Lisans Tezi*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaptan, F. (1998). Fen Öğretiminde Kavram Haritası Yönteminin Kullanılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 95-99.
- Kılıç, D. & Sağlam, N. (2004). Biyoloji Eğitiminde Kavram Haritalarının Öğrenme Başarısına ve Kalıcılığına Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:27, s.155-164.
- Köksal, M. S. (2006). Kavram Öğretimi ve Çoklu Zeka Teorisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(2), 473-480.

- Kurt, E. (2023). 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Ve 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Sosyal Beceri Açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4,5,6 ve 7. Sınıflar).
- MEB. (2005). *6. Sınıf sosyal bilgiler öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim
- Öner, F., & Arslan, M. (2005). İlköğretim 6. Sınıf Fen Bilgisi Dersi Elektrik Ünitesinde Kavram Haritaları İle Öğretimin Öğrenme Düzeyine Etkisi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 4(4), 163-169.
- Öner, G. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 'Okul Dışı Tarih Öğretimi'ne İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Turkish History Education Journal*, 4(1), 89-121.
- Özdemir, M., & Gökçe, N. (2019). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Çevre Eğitimi Açısından İncelenmesi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 61-75.
- Özer, Z., & Şahin, E. (1996). Öğreniyorum Öyleyse Varım. *Bilim ve Teknik Dergisi*, 74-78.
- Öztuna, A. (2002). Kavram Haritalarının Grup Döngüsünde Yapılandırılmasının Başarıya ve Kavram Gelişimine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Öztürk, C. (2009). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Safran, M.(Ed.) & Ata, B. (2006). Okul dışı tarih öğretimi. *Tarih Eğitimi Makale ve Bildiriler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim Öğrenme Ve Öğretim*. Ankara.
- Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim Öğrenme Ve Öğretim / Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (1999). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Ve Öğretmen Kılavuzu*. İstanbul: Milli Eğitim Yayınları.
- Şahin, B. (2003). Matematik Dersinde Kavram Haritası Yöntemini Kullanarak Öğrenci Başarısının Değerlendirilmesine İlişkin Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Şahin, F. (2002). Kavram Haritalarının Değerlendirilme Aracı Olarak Kullanılması İle İlgili Bir Araştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(11), 17-32.
- Şentuna, A. (2022). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Kavram Öğretim Uygulamaları: Bir Meta-Analiz Çalışması. *Yüksek Lisans Tezi*. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tok, Ş. (2012). Öğretme öğrenme strateji ve modeller. *Öğretim İlke ve Yöntemleri A. Doğanay (Editör)* (s. 139-143). içinde Ankara: Pegem Akademi.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*.
- Ülgen, G. (2001). *Kavram Geliştirme*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ülgen, G. (2004). *Kavram Geliştirme Kuramlar ve Uygulamalar*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık (4. Basım).
- Ünal, F., & Er, H. (2017). Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretimi Zor Olan Soyut Kavramlara İlişkin Bilişsel Yapılarının İncelenmesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6-24.
- Üzel, D. (2003). Kavram Haritası ve Vee Diyagramı Kullanımının İlköğretim 7. Sınıf Matematik Öğretiminde Öğrenci Başarısına Etkisi. *Balıkesir. Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*.
- Yıldız, G. (2003). Lise 1 Matematik Dersine Devam Eden Öğrencilerin Fonksiyon Konusunda Geliştirdikleri Kavram Haritasının Akademik Başarılarına Etkisi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, H. (2008). İlköğretim Birinci Kademe 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Haritalarının Kullanılmasının Başarıya Olan Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, K., & Çolak, R. (2011). Kavramlara Genel Bir Bakış: Kavramların ve Kavram Haritalarının Pedagojik Açından İncelenmesi. *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 15(1), 185-204.
- Yazıcı, H., & Samancı, O. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları İle İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri. *Milli Eğitim Dergisi*(158), 83-90.

EKLER

EK-1: Etik Kurul İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 09.11.2022-500351

T.C
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ : 07.11.2022

TOPLANTI SAYISI : 19

KARAR SAYISI : 404

Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü öğretim üyesi **Doç. Dr. Ayhan AKIŞ**'ın danışmanlığını, **Rana GÜLLÜ**'nün araştırmacılığını üstlendiği, "*6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Haritalarının Kullanılmasının Öğrencilerin Başarısına Etkisi*" konulu çalışmanın, fikri hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçөгüne ilişkin sorumluluğun başvuruçuya ait olmak üzere, proje süresince uygulanmasının etik olarak **uygun olduğuna** oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA
Kurul Başkanı

Başkan
Prof. Dr.
Hilmi DEMİRKAYA

Başkan Yrd.
Prof. Dr.
Sibel MEHTER AYKIN

Üye
Prof. Dr.
Ebru İÇİGEN

Üye
Prof. Dr.
Nurşen ADAK

Üye
Prof. Dr.
Sibel PAŞAOĞLU YÖNDEM

Üye
Prof. Dr.
Taner KORKUT

Üye
Prof. Dr.
Gökhan AKYÜZ

EK-2: Uygulama İzni

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-98057890-605.01-66907507
Konu : Araştırma Uygulama İzni
Rana GÜLLÜ

27.12.2022

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : 21/12/2022 tarih ve 529423 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Rana GÜLLÜ'nün, Prof. Dr. Ayhan AKIŞ danışmanlığında yürüttüğü "6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Haritalarının Kullanılmasının Öğrencilerin Başarısına Etkisi" isimli araştırmasını, İlimiz Muratpaşa ilçesinde bulunan Kamile Çömlekçioğlu Ortaokulu öğrencilerine yönelik uygulama isteği ile ilgili yazınız Müdürlüğümüz ARGE Birimi Değerlendirme ve İnceleme Komisyonunca incelenmiş; "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinlerine Yönelik İzin ve Uygulama 2020/2 Genelgesi" gereğince uygun görülmüş olup, Müdürlüğümüzün **26/12/2022** tarih ve **66828489** sayılı onayı ve uygulanacak veri toplama araçları onaylanarak ekte gönderilmiştir.

İlgili genelgenin 28. Maddesi gereğince, sonuç raporunun bir örneğinin CD ortamında (başvuru sahibinin ekte örneği bulunan dilekçe ile) Müdürlüğümüz Ar-Ge bürosuna gönderilmesi hususunda;

Gereğini arz ederim.

Fatma Zeynep ŞERAN
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EKLER:

- 1- Onay ve ekleri (4 sayfa)
- 2- Dilekçe Örneği (1 sayfa)

Bu belge dijital olarak oluşturulmuştur ve imzaya tabi değildir.

EK-3: Öğrencilere Uygulanan Başarı Testi

Öğrencilere Uygulanan Başarı Testi

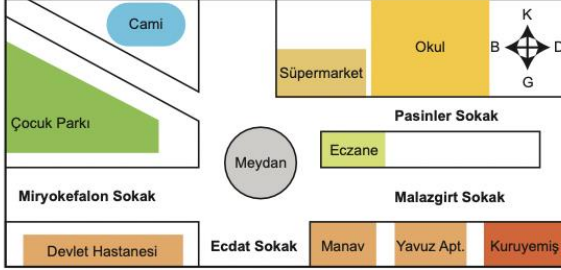
Değerli öğrencimiz, Sosyal Bilgiler dersiyle ilgili hazırlanmış 12 soruluk MEB Kazanım Kavrama Testini sizinle paylaşmak istedim. Bu test sonucunda not değerlendirmesi yapılmayacaktır. Bu yüzden isminizi kâğıtlara yazmanıza gerek yoktur. Doğru seçeneği yuvarlak içine almanız yeterlidir.

BAŞARILAR

İnsanlar, Yerler ve Çevreler - 1

1.

Krokiye göre eczanenin bulunduğu coğrafi konum ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Manavın kuzeyindedir.
- B) Çocuk parkının doğusundadır.
- C) Süpermarketin güneyindedir.
- D) Devlet hastanesinin batısındadır.

2. Bir yerin mutlak (matematik) konum özellikleri paralel ve meridyen dereceleri dikkate alınarak belirlenir.

Buna göre Türkiye'nin aşağıdaki özelliklerinden hangisi mutlak konum ile ilgili değildir?

- A) Ekvatorun kuzeyinde yer alması
- B) Başlangıç meridyeninin doğusunda yer alması
- C) Asya ve Avrupa kıtaları arasında yer alması
- D) Güney kıyılarının kuzey kıyılarından daha sıcak olması

3. • Yağışların fazla olması pirinç üretimini kolaylaştırır.
• Mobilya ve gemi yapımında teak adı verilen ağaçlardan faydalanılır.

Verilen bilgiler aşağıdaki iklim tiplerinden hangisiyle ilgilidir?

- A) Ekvatorial iklim
- B) Muson iklimi
- C) Akdeniz iklimi
- D) Kutup iklimi

4. Dünya üzerindeki herhangi bir yerin; kıtalara, okyanuslara, denizlere, önemli geçit ve boğazlara, ticaret ve suyollarına, önemli madenlere ve kentlere uzaklığı, yükseltisi ve yer şekilleri gibi özellikleri o yerin göreceli (özel) konumunu belirler.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi Türkiye'nin göreceli konumunun sonuçlarından biri değildir?

- A) Üç tarafının denizlerle çevrili olması
- B) Ortalama yükseltisinin fazla olması
- C) Yer altı kaynakları bakımından zengin olması
- D) Güneyden kuzeye sıcaklık değerlerinin azalması

5. **Meridyen ve paraleller ile ilgili, aşağıda verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?**

- A) Başlangıç meridyeni Greenwich'ten geçmektedir.
- B) Ekvator Dünya'yı Kuzey ve Güney Yarım Küre olarak ikiye ayırır.
- C) Paralel dairelerin çevre uzunlukları her yerde aynıdır.
- D) Meridyen yayları Ekvatoru dik olarak keser.

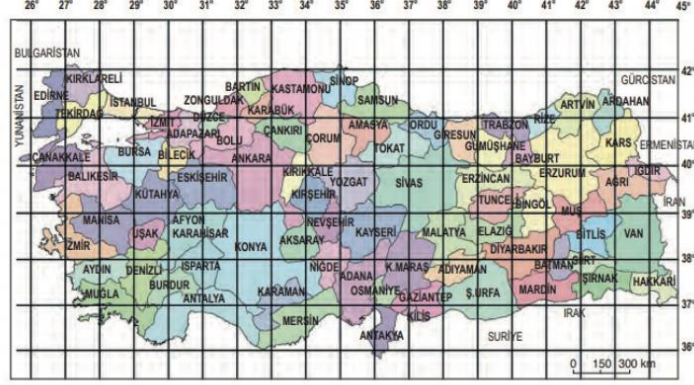
6. Türkiye 36° - 42° kuzey paralelleri arasında yer alır. **Bu bilgiden hareketle Türkiye'nin konumu ile ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?**

- A) Türkiye Kuzey Yarım Küre'de yer alır.
- B) Türkiye'nin en kuzeyinde 42° kuzey paraleli bulunur.
- C) Türkiye'nin en güneyinde 36° kuzey paraleli bulunur.
- D) Türkiye Güney Kutup Noktası'na, Kuzey Kutup Noktası'ndan daha yakındır.

İnsanlar, Yerler ve Çevreler - 1

7 - 8. soruları aşağıda verilen haritayı dikkate alarak cevaplayınız.

7. 43° - 44° Doğu meridyeni ile 38° - 39° Kuzey paralelleri arasında toprakları bulunan il aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Van B) Ankara
C) İzmir D) Konya

8. Aksaray il merkezinde yer alan Tunay Bey, Aksaray'ın kuzey doğu yönüne seyahat edecektir.

Tunay Bey'in bu seyahatinde aşağıda verilen koordinatların hangisinden geçmesi beklenmez?

- A) 39° Kuzey paraleli 40° Doğu meridyeni
B) 41° Kuzey paraleli 30° Doğu meridyeni
C) 41° Kuzey paraleli 39° Doğu meridyeni
D) 40° Kuzey paraleli 36° Doğu meridyeni

9. Aşağıda verilenlerden hangisinin üzerinde iklimin etkisi yoktur?

- A) Turizm faaliyetleri
B) Hayvancılık
C) Yer altı kaynakları
D) Bitki örtüsünün dağılışı

10. Akdeniz ikliminin, Ege bölgesinin iç kesimlerine kadar ulaşabilmesinde etkili olan faktör aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dağların denize dik uzanması
B) Kıyılarda maki bitki örtüsünün görülmesi
C) Akdeniz ve Ege Denizi'nin birbirine bağlı olması
D) Fay hatlarının doğu-batı yönünde uzanması

11. Dünya üzerinde 360 meridyen yayı vardır. İngiltere'nin Londra şehrinde geçtiği varsayılan meridyen, başlangıç meridyeni Greenwich (Grinviç) olarak kabul edilir ve 0 derece olarak gösterilir. Başlangıç meridyenin doğusunda yer alan 180 meridyene doğu meridyenleri, batısında yer alan 180 meridyene ise batı meridyenleri adı verilir. Ardışık iki meridyen arasındaki yerel saat farkı 4 dakikadır.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi meridyenlerin bize sağladığı faydalar arasında gösterilemez?

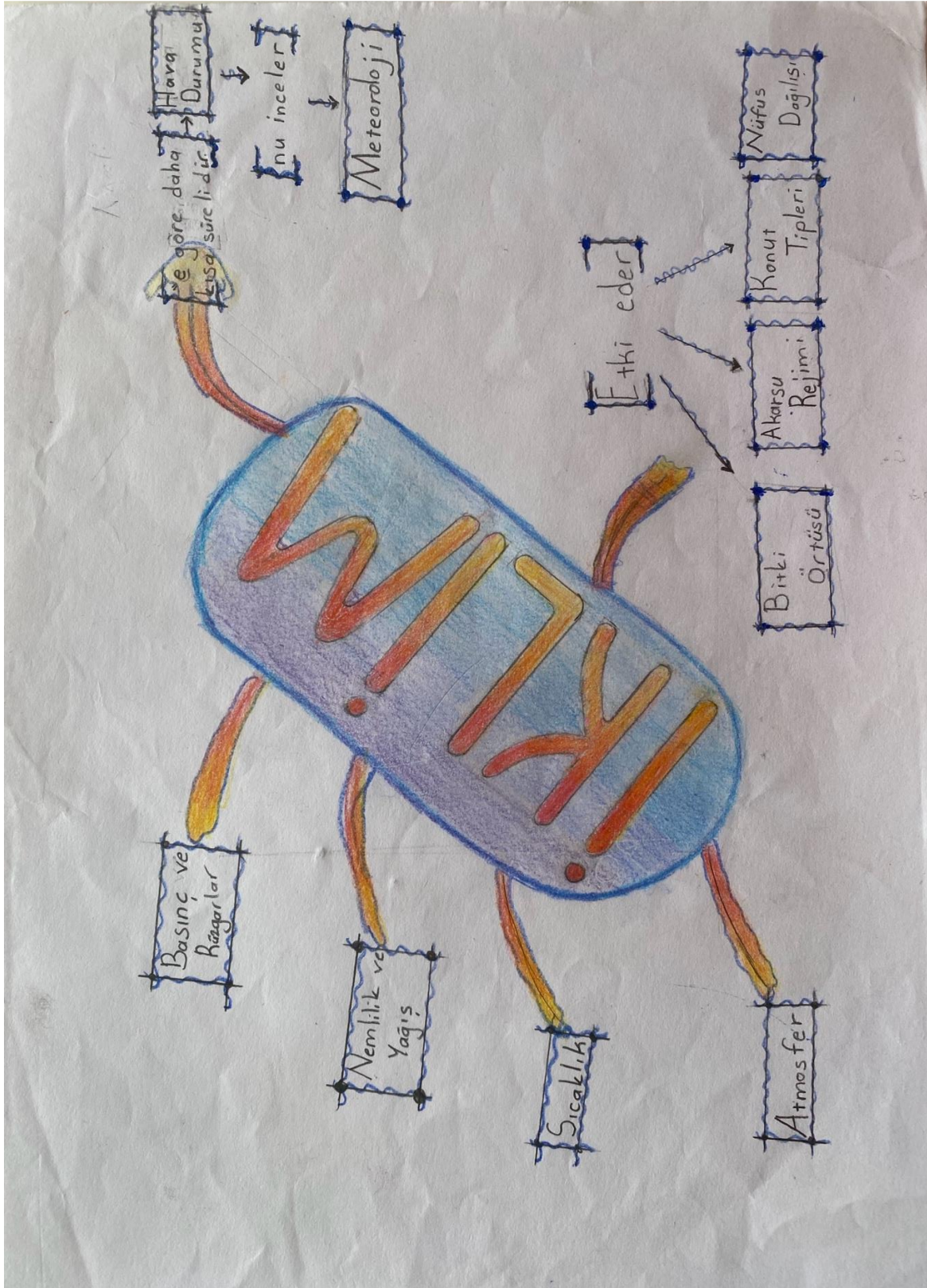
- A) Yönlerimizi bulmada yardımcı olur.
B) Saatlerimizin ayarlanmasını sağlar.
C) Yeryüzü şekillerinin dağılışını gösterir.
D) İki yer arasındaki saat farkını belirtir.

12. Nüfusun dağılışını etkileyen doğal ve beşeri etmenler vardır.

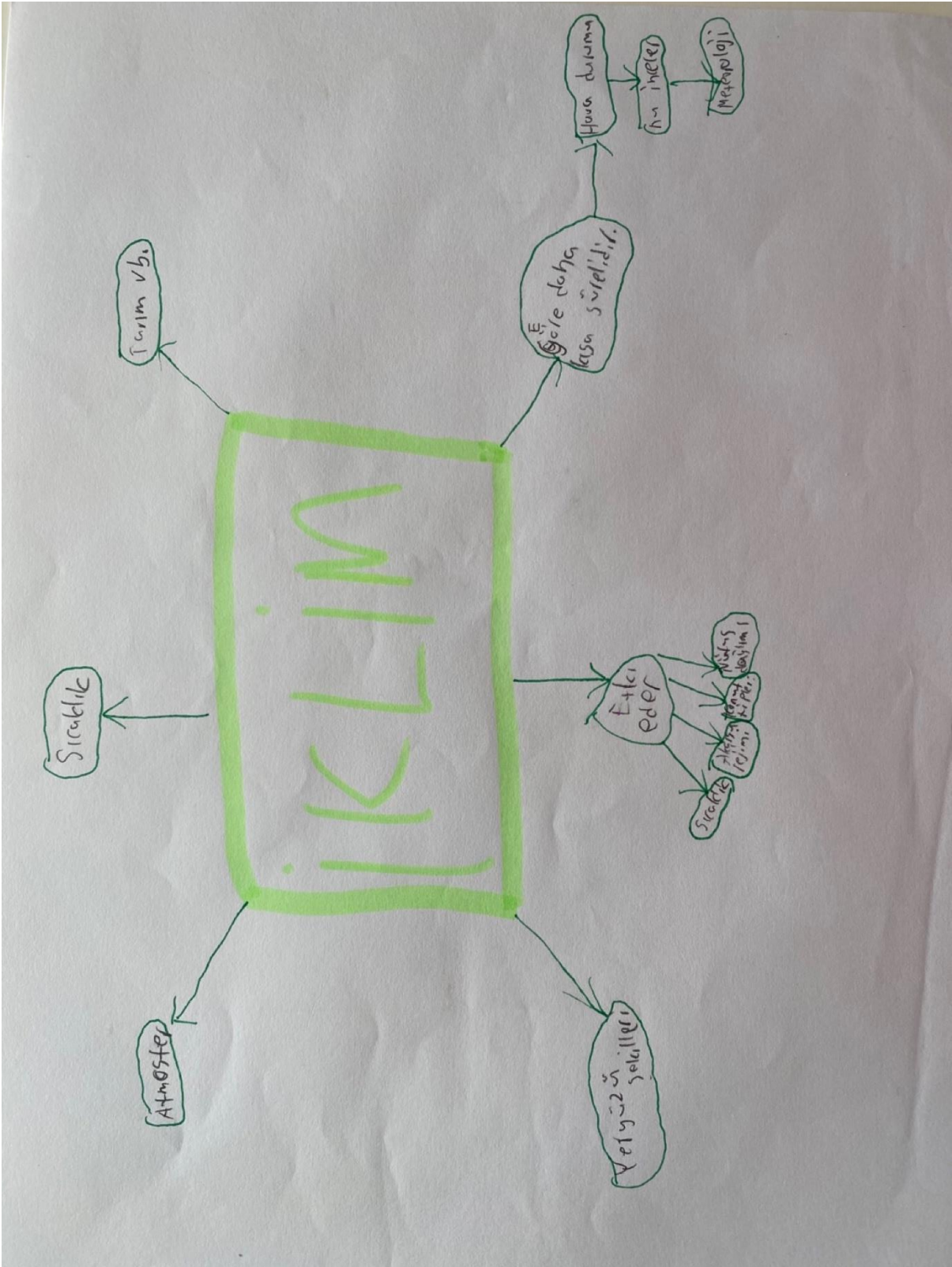
Buna göre aşağıdakilerden hangisi beşeri etmenlere örnek olarak verilebilir?

- A) İzmir'de iklim şartlarının elverişli olması
B) İstanbul'da sanayinin gelişmiş olması
C) Adana'da düz ve verimli arazilerin bulunması
D) Antalya'da kışların ılık geçmesi

EK-4: Öğrencilerin Hazırladığı Kavram Haritaları

Akdeniz İklimi

Yazlar sıcak ve kurak geçerken kışlar yağışlı ve ılık geçer.

İKLİMLER

Kutup İklimi

Dünyanın sürekli olarak karlar ve buzlarla kaplı olan kutup bölgelerinde görülen iklim tipidir.

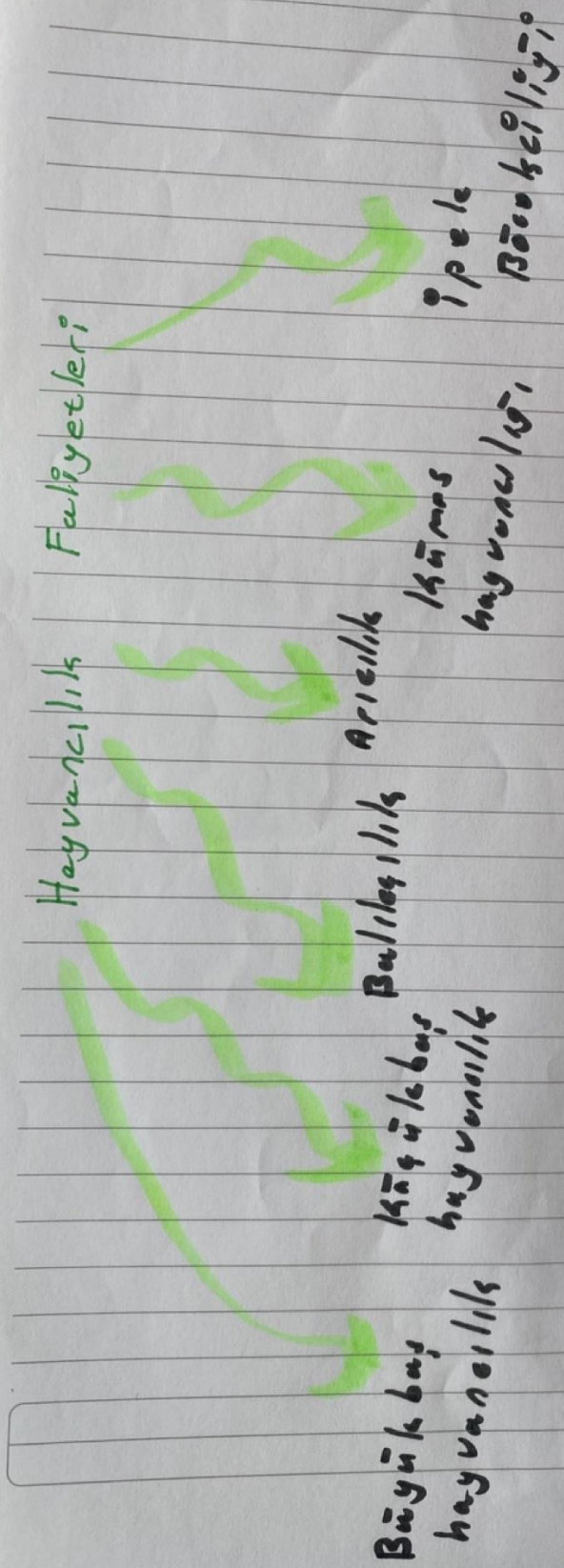
Ekvatoral İklim

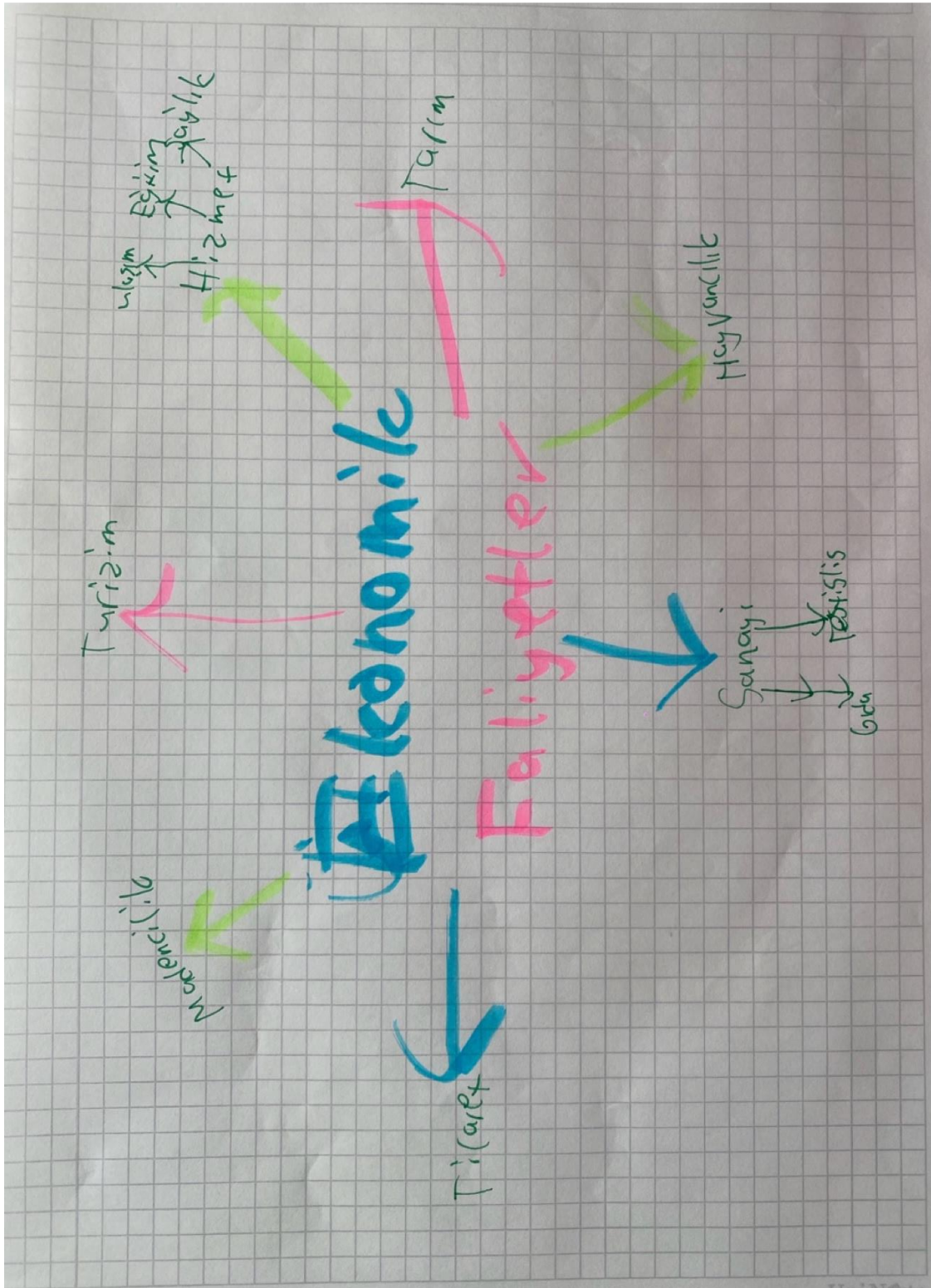
Ekvatorun iklim tarafında enlemleri arasında her mevsim yağışlıdır.

Muson İklimi

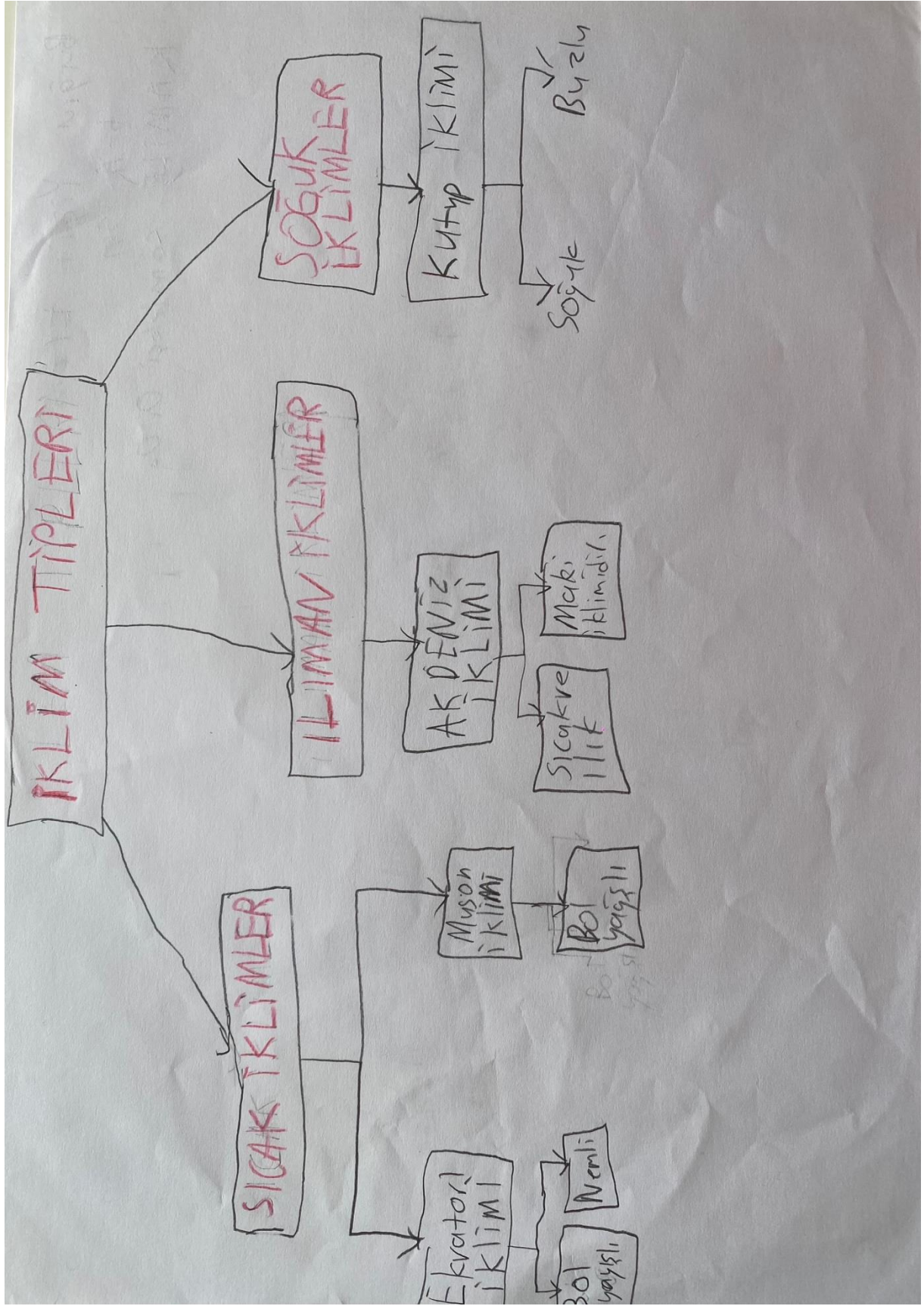
Muson iklimi tropikal iklim özellikleri taşıyan en yağışlı iklim tipidir.

ÜLKEİMİZDEKİ HAYVANLAR VE EKONOMİK FAALİYETLER

TARIM

Çiftliklerin geliştirilmesi için devlet tarafından destek sağlanması

HAYVANCILIK

Hayvanların bakılması ve beslenmesi için gerekli olan yemlerin üretilmesi

TİCARET

Ürünlerin pazarlanması ve dağıtılması için yapılan faaliyetler

TURİZM

Yerli ve yabancı turistlerin ülkeye çekilmesi için yapılan çalışmalar

HİZMET

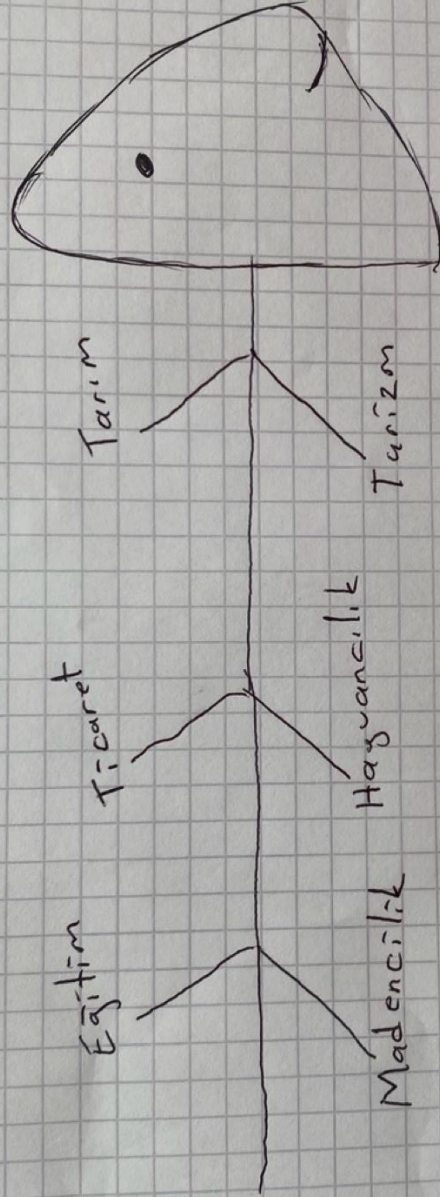
Diğer sektörlerin faaliyetleri için destek sağlanması

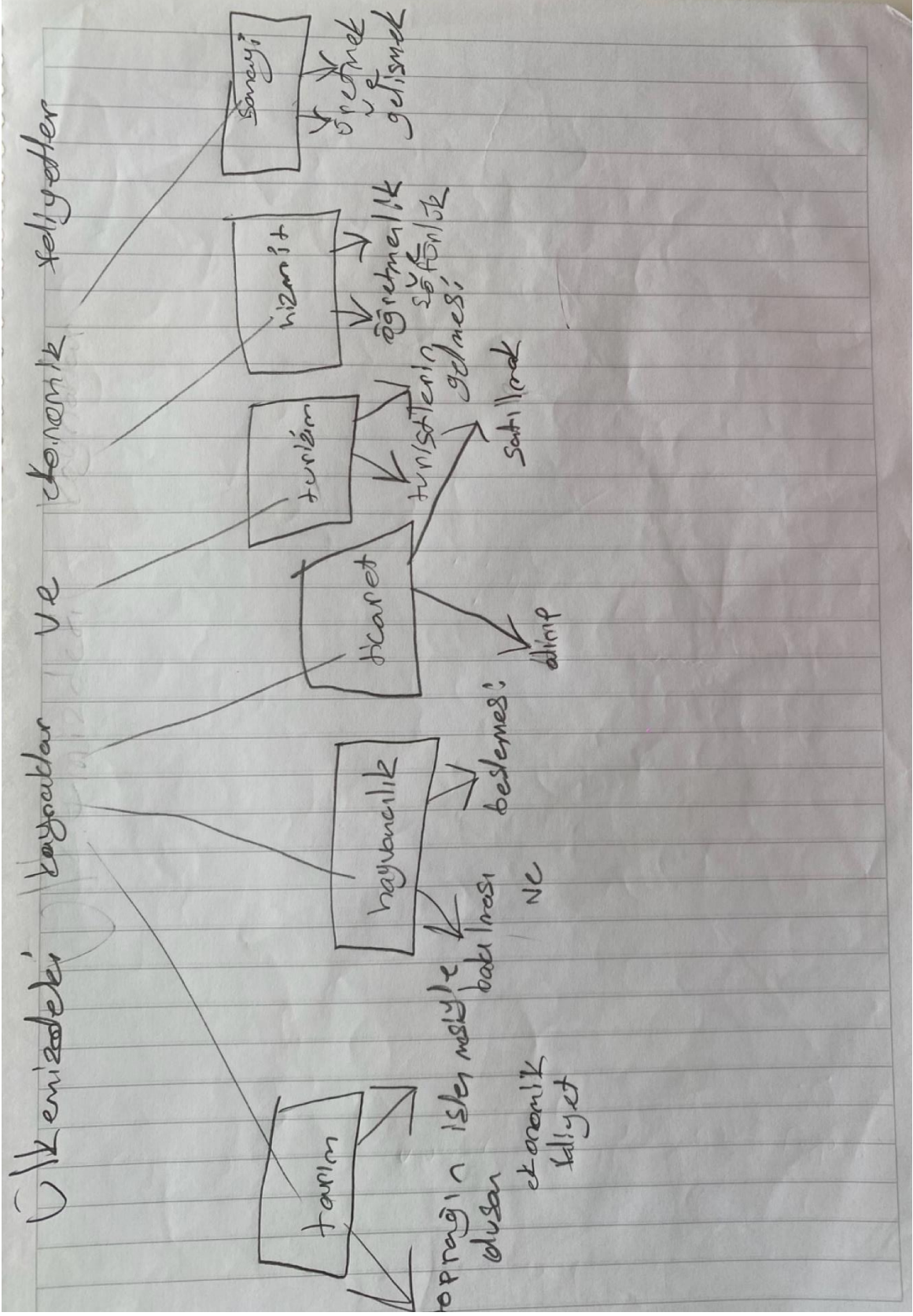
SANAYİ

Üretim yapan işletmelerin faaliyetleri için devlet tarafından destek sağlanması

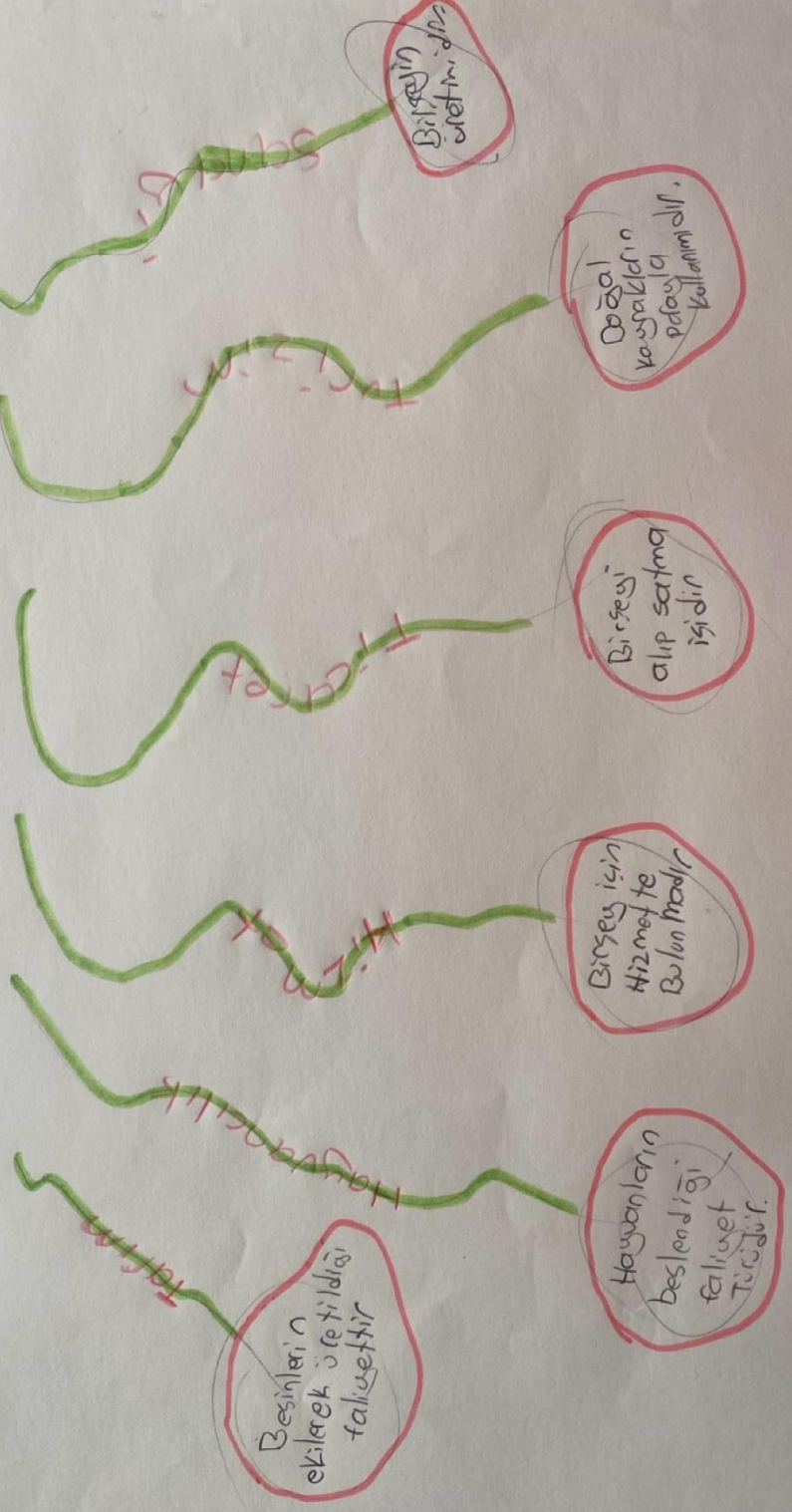
Ekonomik Faaliyetler

Ülkemizin Ekonomik faaliyetleri

ÜLKEMİZİN EKONOMİK FAALİYETLERİ

Tarım

Tarım, ürün almak için toprak, sürüp ekme ve hayvan yetiştirme işine denir.

HAYVANCILIK

Hayvansal elde gıdaların elde edilmesine yönelik olarak hayvan bakımına beslenmesi kapsayan unsurlara denir.

Madenlik

Yer altından çıkarılan kaynakların ekonomik olarak zengin olup ekonomiyeye katkıdır.

Sanayi

Ham maddelerin işlenip tüketicilerin kullanabileceği duruma sokma denir.

ORMANCILIK

Ormancilik, ormanların ve ormanla ilişkili doğal kaynakların idaresi ağaçlandırma faaliyetleri ve bu faaliyetlerin yapılabilirliği için gerekli olan altyapı sistemidir.

Ticaret

Bir eşyanın, maddenin alınıp satılması ile oluşan durumdur.

Turizm

Bir ilkeğe veya bir bölgeye turistik çekmek için alınan ekonomik, kültürel çalışmaların tümü.

BİLİM UNSURLARI

FELSEFE

Varlığı ve bilgiyi bilimsel olarak araştırmaya yönelik soru sorma sorgulama bilimidir.

HUKUK

Toplumun düzenleyen ve devletin yaptırım gücünü belirleyen yasalara konu alan bilim dalıdır.

TARİH

Gecmişte yaşanan olayları yer ve zaman göstererek inceleyen bilimdir.

PSİKOLOJİ

İnsanın duygular, düşünce ve davranışlarını inceleyen bilimdir.

Psikoloji bilimi çevremizdeki davranışları ve kişilik özelliklerini tanımanızı sağlar.

SOSYOLOJİ

Toplum içindeki bireyler, gruplar, kurumlar, ilişkileri ve aralarındaki ilişkiler ve etkileşimleri inceleyen bilim dalıdır.

ANTROPOLOJİ

İnsanın niteliğine ilişkin daha çok bilgisi günümüze ulaşmaya çalışan, insanlar ve davranışları hakkında genellemeler üretmeye ve insan çetirliğini anlamaya çalışan sosyal bilimdir.

ARKEOLOJİ

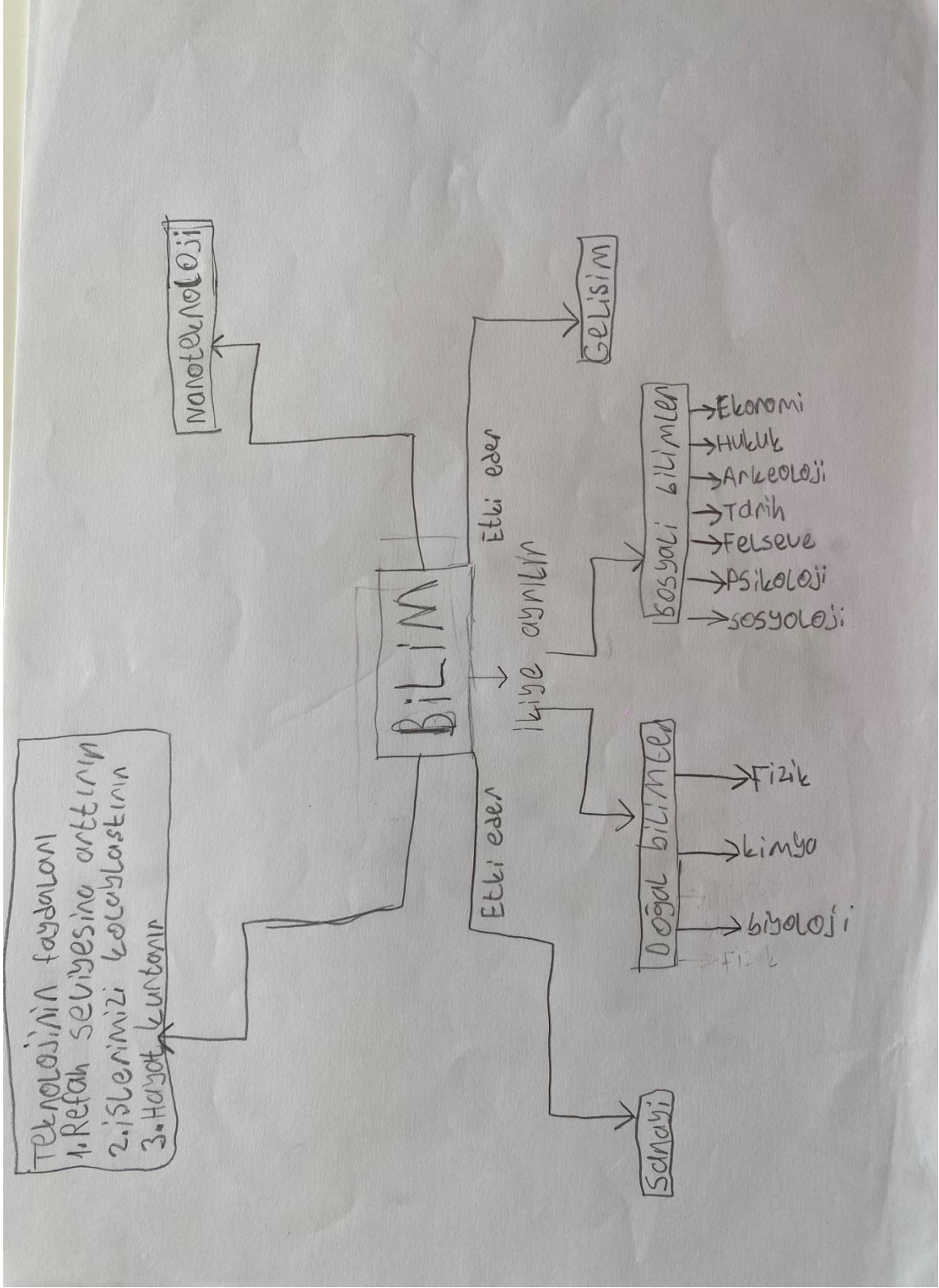
Eski kültür ve uygarlıklardan geriye kalan her türlü alet, malzeme, ev eşyaları ve sanat yapıtları gibi maddi kalıntıları inceleyen kazı bilimidir.

COĞRAFYA

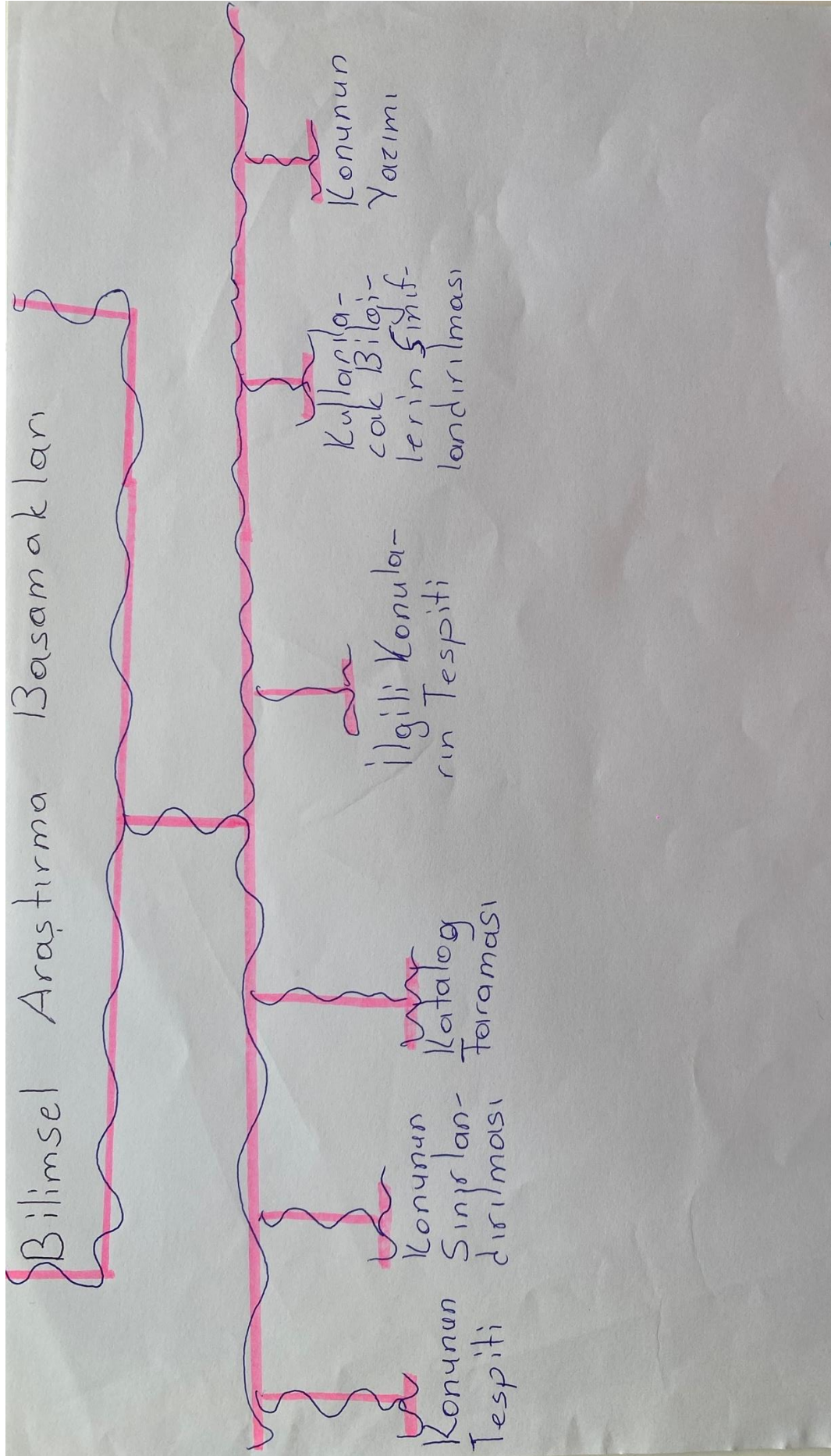
İnsanın doğal ortamlarla olan etkileşimi ve her türlü beşeri ekonomik faaliyetlerini inceleyen bilimdir.

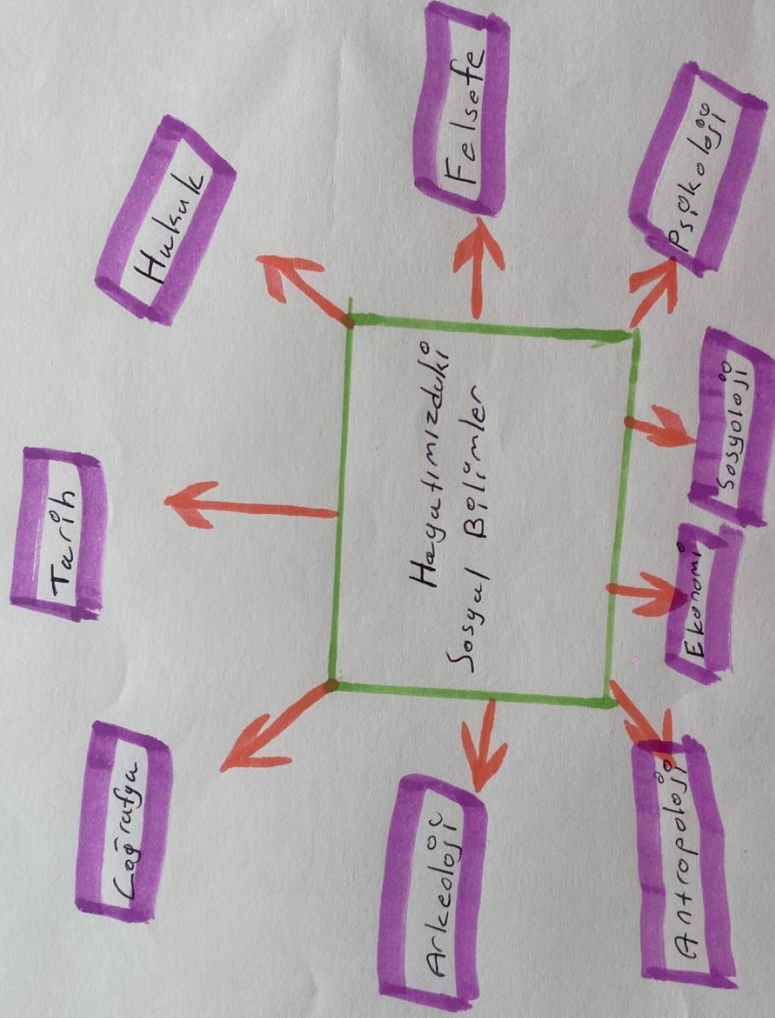
EKONOMİ

İnsanların yaşayabilmek için üretme, üreticilerin paylaşma ve bu faaliyetlerden doğan ilişkileri, inceleyen bilim dalıdır.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Rana GÜLLÜ

Doğum Yeri :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi / Eğitim Fakültesi / Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Yüksek Lisans Öğrenimi : Akdeniz Üniversitesi / Sosyal Bilgiler Eğitimi Tezli Yüksek Lisans

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Antalya Bilim Koleji

Muratpaşa Birikim Okulları

İletişim

E-Posta Adresi:

İNTİHAL RAPORU

6. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KAVRAM HARİTALARININ KULLANILMASININ DERS BAŞARISINA ETKİSİ

ORJİNALLİK RAPORU

% 11	% 10	% 4	% 6
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 3
2	Submitted to Erciyes Üniversitesi Öğrenci Ödevi	% 1
3	adudspace.adu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
4	openaccess.inonu.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
5	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	<% 1
6	dspace.marmara.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1
7	issuu.com İnternet Kaynağı	<% 1
8	9lib.net İnternet Kaynağı	<% 1
9	Submitted to Akdeniz University Öğrenci Ödevi	<% 1